

Ελληνική Βιβλιογραφία για τα Ναρκωτικά και το Αλκοόλ

Επιμέλεια Έκδοσης: Πετρούλα Πρασά

Έτος Συλλογής: 2021

Ελληνική Βιβλιογραφία για τα Ναρκωτικά και το Αλκοόλ

Επιμέλεια Έκδοσης: Πετρούλα Πρασά

Έτος Συλλογής: 2021

Copyright: (ΕΠΙΨΥ), 2022, Σωρανού του Εφεσίου 2, 115 27, Παπάγου,
Issn: 1792 6289

Εισαγωγή

Η **Ελληνική Βιβλιογραφία για τα Ναρκωτικά και το Αλκοόλ** εκδίδεται από το Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης και Πληροφόρησης για τα Ναρκωτικά (ΕΚΤΕΠΝ) ετησίως, με σκοπό να προβάλλει το έργο των Ελλήνων επιστημόνων που δραστηριοποιούνται στο πεδίο της έρευνας για την χρήση ναρκωτικών ουσιών και οινόπνευματων στην χώρα μας.

Στην παρούσα έκδοση που αφορά κυρίως προσκτήσεις του 2021, έχουμε συγκεντρώσει 80 τίτλους επιστημονικών εργασιών, τίτλους ερευνών, τίτλους βιβλίων, αποσπάσματα κεφαλαίων σε βιβλία, πρακτικά συνεδρίων, τίτλους διδακτορικών, αναρτημένες ανακοινώσεις σε συνέδρια, κτλ. Πιστεύουμε ότι μέσω των πηγών πληροφόρησής μας (Internet, δίκτυο συνεργατών, βιβλιοθήκες), έχουμε καλύψει ένα ευρύ φάσμα του επιστημονικού έργου των Ελλήνων συγγραφέων αναφορικά με τα ως άνω κοινωνικά ζητήματα.

Η Βιβλιογραφία ξεκινά με την πρώτη ενότητα, η οποία περιέχει την ελληνική και ξενόγλωσση βιβλιογραφία για το αλκοόλ και συνεχίζει με την δεύτερη ενότητα, η οποία περιέχει την ελληνική και ξενόγλωσση βιβλιογραφία για τα ναρκωτικά, χωρισμένη σε θεματικές ενότητες. Σε πολλές εργασίες, παρατίθενται και οι διαθέσιμες περιλήψεις τους.

Ευχαριστούμε το δίκτυο των συνεργατών μας για την πολύτιμη συμβολή τους στην πραγματοποίηση αυτής της έκδοσης.

Πετρούλα Πρασά
Υπεύθυνη Τεκμηρίωσης και Εκδόσεων

Δείτε επίσης στην ιστοσελίδα του ΕΚΤΕΠΝ: www.ektepn.gr:

ΕΠΙΨΥ (2021): *Ετήσια Έκθεση του ΕΚΤΕΠΝ για την Κατάσταση του Προβλήματος των Ναρκωτικών και των Οινοπνευματωδών στην Ελλάδα 2021*. Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης και Πληροφόρησης για τα Ναρκωτικά (ΕΚΤΕΠΝ).

ΑΛΚΟΟΛ

Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία

1. Basdeki, I., Tsirimiagkou, C., et al. (2021). "Moderately increased alcohol consumption is associated with higher pressure wave reflections and blood pressure in men." *Nutr Metab Cardiovasc Dis* 31(1): 85-94.

Background and aims: Increased alcohol consumption has been associated with CVD risk. Subclinical arterial damage (SAD) precedes the onset of cardiovascular disease (CVD), and allows early identification and study of the pathophysiology of CVD. Reliable, noninvasive vascular biomarkers are available for the early detection of SAD and reclassification of CVD risk. To investigate the association of alcohol consumption with multiple SAD biomarkers and central hemodynamics in a large sample of Greek adults with CVD risk factors. **Methods and results:** This cross-sectional study was conducted with 938 participants (43.5% men) and collected data on SAD biomarkers, central hemodynamics, and dietary intake. Multiple linear regression analysis was performed according to sex after adjusting for several confounders. In men, alcohol consumption of 20-30 g/d was positively associated with mean, diastolic, and peripheral systolic blood pressure (BP). The consumption of >30 g/d was positively associated with the augmentation index. In women, no statistically significant associations were found between alcohol consumption and BP or SAD indices. No statistically significant associations were found between alcohol consumption and arterial compliance or distensibility in both sexes. **Conclusion:** In men even a small deviation from the current recommendation for alcohol consumption is associated with both higher BP indices and pressure wave reflections. The absence of association in women might be due to very low alcohol intake, even in the high consumption group. More studies are needed to verify our findings and establish the above associations in each sex.

2. Bellos, S., Petrikis, P., et al. (2020). "Prevalence of Alcohol Use Disorders and Their Association with Sociodemographic Determinants and Depression/Anxiety Disorders in a Representative Sample of the Greek General Population." *Psychiatry J.* 10: 4841050.

Background: Country-level epidemiological data about alcohol-related problems is useful for planning prevention and treatment services. Heavy Alcohol Consumption (HAC) and Alcohol Use Disorder (AUD) are two syndromes of alcohol-related problems that have been recognized worldwide. Study of the epidemiological determinants of HAC and AUD in different sociocultural contexts could inform hypotheses about the etiology or the consequences of alcohol-related problems. **Objectives:** We assessed the prevalence and associations of HAC and AUD with sociodemographic variables adjusting for common mental disorders in a representative sample of the general population of Greece (N = 4894 participants). The period of data collection just preceded the emergence of the financial crisis in Greece. **Results:** The majority of the population did not report HAC, AUD or abstinence from alcohol. HAC was reported by 12.7% (95% CI: 11.8-13.6) of the population while 3.1% (95% CI: 2.7-3.6) met criteria for AUD. Younger age, divorce, lower educational level, living in an urban area, physical health problems, and smoking were associated with a higher prevalence of both conditions. Presence of severe financial difficulties and never married family status were associated with a higher prevalence of HAC but not AUD. HAC was associated with nonspecific psychiatric morbidity while AUD was associated with more specific psychiatric disorders. **Conclusion/Importance:** Both alcohol-related problems are frequent in the general population and have common and distinct determinants. The comparison between the findings of our study and those of similar studies during or after the period of financial austerity in Greece, would offer the opportunity to assess the possible

effects of changes in the economical context in the determinants of alcohol-related problems.

3. Björnsson, E., Hauksson, K., et al. (2020). "Abstinence from alcohol and alcohol rehabilitation therapy in alcoholic liver disease: a population-based study." Scand J Gastroenterol. : 1-7.

Objective: Abstinence from alcohol is recommended in patients diagnosed with alcoholic hepatitis (AH) and alcoholic cirrhosis (AC). We aimed to determine the impact of alcohol abstinence on prognosis of patients with AC and AH. **Methods:** All incident AC and AH patients in Iceland 2001-2016 were identified. Cirrhosis was confirmed clinically, biochemically, with imaging and histologically. Abstinence, alcohol rehabilitation and survival were analyzed. **Results:** Overall, 169 patients with AC and/or AH were identified. Eleven died during index hospitalization, leaving 158 patients for final analysis, median (IQR) age 56 years (48-65), 72% males. Over all 61 patients (39%) had AC, 40 (25%) AH and 57 (36%) features of both. Thirty-nine percent of patients remained abstinent during follow-up and 63% underwent alcohol rehabilitation. Moderate to severe ascites at diagnosis (odds ratio (OR): 3.05, 95% confidence interval (CI): 1.37-7.02) and lack of alcoholic rehabilitation (OR: 5.28, 95% CI: 2.24- 14.11) were independent predictors of abstinence. Abstinence at one year of follow-up was not related to increased survival. Patients surviving one year, abstinence during follow-up was related to increased survival for both groups. **Conclusion:** Abstinence from alcohol following AC/AH diagnosis was achieved in 39% of patients. Abstinence was not related to increased survival for alcoholic liver disease patients at one-year, which might partly indicate that this might be a marker that some patients were 'too sick to drink'. AC and AH patients who survived one year and remained abstinent had a favorable long-term prognosis.

4. Colomer-Pérez, N., Chover-Sierra, N., et al. (2020). "Alcohol and Drug Use in European University Health Science Students: Relationship with Self-Care Ability." Int J Environ Res Public Health. **16**(24).

Background: Drug abuse in university students is an emerging social and health issue. The present study assesses alcohol and abuse of other illicit drugs and the adverse consequences related to such use and its relationship with self-care agency among European university students. **Methods:** A multicenter cross-sectional study was performed among 592 European students from different health science degrees. The screening of alcohol abuse was evaluated with the Alcohol Use Disorder Test (AUDIT), and the screening for substance-related risks and problems was conducted with the Car, Relax, Alone, Forget, Friends, Trouble (CRAFT) screening test. We analyzed the relationship of substance abuse with self-care agency, assessed by the Appraisal of Self-Care Agency Scale (ASA). : 51.4% of the surveyed students reported alcohol intake, 16.6% of the students consumed both alcohol and cannabis, 1.6 % reported alcohol and other illicit drugs, and 3.7% consumed alcohol, marijuana, and other illicit drugs (73.3% of students reported alcohol intake alone or together with cannabis/hashish and/or other illicit drugs). The self-care agency scores were significantly different among groups in relation to certain sociodemographic factors such as gender ($p = 0.008$) and country of residence ($p = 0.031$). The self-care agency scores significantly correlated ($p = 0.001$) with the personal motivations and consequences related to the consumption of drugs of abuse evaluated by the CRAFT screening tool. Within the ASA domains, the most significant effects were observed regarding the subdomains of resources, awareness, and health behaviors. **Conclusions:** Self-care agency should be promoted to counteract the health and social consequences of the consumption of drugs of abuse among university students who will be future health care professionals.

5. Evangelou, E., Hideaki, S., et al. (2021). "Alcohol consumption in the general population is associated with structural changes in multiple organ systems." *Elife* **10**: e65325.

Background: Excessive alcohol consumption is associated with damage to various organs, but its multi-organ effects have not been characterised across the usual range of alcohol drinking in a large general population sample. **Methods:** We assessed global effect sizes of alcohol consumption on quantitative magnetic resonance imaging phenotypic measures of the brain, heart, aorta, and liver of UK Biobank participants who reported drinking alcohol. **Results:** We found a monotonic association of higher alcohol consumption with lower normalised brain volume across the range of alcohol intakes ($-1.7 \times 10^{-3} \pm 0.76 \times 10^{-3}$ per doubling of alcohol consumption, $p=3.0 \times 10^{-14}$). Alcohol consumption was also associated directly with measures of left ventricular mass index and left ventricular and atrial volume indices. Liver fat increased by a mean of 0.15% per doubling of alcohol consumption. **Conclusions:** Our results imply that there is not a 'safe threshold' below which there are no toxic effects of alcohol. Current public health guidelines concerning alcohol consumption may need to be revisited.

6. Farhoudian, A., Radfar, S., et al. (2021). "A Global Survey on Changes in the Supply, Price, and Use of Illicit Drugs and Alcohol, and Related Complications During the 2020 COVID-19 Pandemic." *Front Psychiatry* **12**: 646206

Background and Aims: COVID-19 has infected more than 77 million people worldwide and impacted the lives of many more, with a particularly devastating impact on vulnerable populations, including people with substance use disorders (SUDs). Quarantines, travel bans, regulatory changes, social distancing, and "lockdown" measures have affected drug and alcohol supply chains and subsequently their availability, price, and use patterns, with possible downstream effects on presentations of SUDs and demand for treatment. Given the lack of multicentric epidemiologic studies, we conducted a rapid global survey within the International Society of Addiction Medicine (ISAM) network in order to understand the status of substance-use patterns during the current pandemic. **Design:** Cross-sectional survey. **Setting:** Worldwide. **Participants:** Starting on April 4, 2020 during a 5-week period, the survey received 185 responses from 77 countries. **Measurements:** To assess addiction medicine professionals' perceived changes in drug and alcohol supply, price, use pattern, and related complications during the COVID-19 pandemic. **Findings:** Participants reported (among who answered "decreased" or "increased") a decrease in drug supply (69.0%) and at the same time an increase in price (95.3%) globally. With respect to changes in use patterns, an increase in alcohol (71.7%), cannabis (63.0%), prescription opioids (70.9%), and sedative/hypnotics (84.6%) use was reported, while the use of amphetamines (59.7%), cocaine (67.5%), and opiates (58.2%) was reported to decrease overall. **Conclusions:** The global report on changes in the availability, use patterns, and complications of alcohol and drugs during the COVID-19 pandemic should be considered in making new policies and in developing mitigating measures and guidelines during the current pandemic (and probable future ones) in order to minimize risks to people with SUD.

7. Kollias, K., Xenaki, L., et al. (2022). "Tobacco and Alcohol and Cannabis Experience Questionnaires. Greek translation and test-retest reliability." *Psychiatriki*.

The Tobacco and Alcohol Questionnaire (TAQ) and the Cannabis Experience Questionnaire (CEQ) are two instruments employed in the evaluation of substance use. The First Episode Psychosis (FEP) study in Athens employed two versions of those questionnaires, as part of a battery of psychometric tools, detecting environmental and genetic factors associated with FEP and addressed specifically to the distinctive characteristics of patients with FEP. The goal of the present study is to present those two versions, regarding their content, their use in

international research, their translation in Greek, and their test-retest reliability. The two questionnaires were translated by two independent translators and administered to 32 subjects with FEP twice, in order to be tested for test-retest reliability. Cohen's kappa was used to measure agreement between qualitative variables and ICC between quantitative variables. Significant agreement was found between the two measurements in all items of the TAQ version and almost all items of the CEQ version. Our study is an indication that both translations are reliable, although a more thorough test of their psychometric properties is needed. Both might be used in the Greek research field as part of a broad package of psychometric tools, specifically addressed to patients with FEP.

8. Kouimtsidis, C., Houghton, B., et al. (2021). "A Feasibility Trial of an Intervention in Alcohol Dependence for Structured Preparation before Detoxification versus usual care: The SPADe trial results. Pilot Feasibility Studies."

Background: Treatment guidelines for moderate and severe alcohol dependence suggest that treatment needs to be planned with detoxification and aftercare support but outcomes are poor with low proportions engaging in after care and high relapse rates. An approach of structured preparation before alcohol detoxification (SPADe) puts an emphasis on introducing lifestyle changes, development of coping strategies for cravings, stress and emotions as well as introducing changes to the immediate family and social environment in advance of alcohol cessation. **Methods:** This is a pragmatic, parallel, two-arm, feasibility RCT comparing SPADe and usual care against usual care only in maintaining alcohol abstinence in adults with alcohol dependence receiving care in two community addiction services in London. **Results:** Retention in the trial for the whole period of the 12 months was 75%. Treatment compliance was overall 44%. Data completion for the primary outcome was 65%, 50% and 63% at 3, 6 and 12 months, respectively. The intervention group had more days abstinent in the previous 90 days at the 12 months ($n = 54.5$) versus control ($n = 41.5$). **Conclusions:** The results of this feasibility trial indicate that with the appropriate modifications, a full multicentred trial would be possible to test the effectiveness and cost-effectiveness of the SPADe group intervention in addition to usual care against usual care only.

9. Kouimtsidis, C., Pauly, B., et al. (2021). "COVID-19 Social Restrictions: An Opportunity to Re-visit the Concept of Harm Reduction in the Treatment of Alcohol Dependence. A Position Paper."

The COVID-19 pandemic is presenting significant challenges for health and social care systems globally. However, these challenges can provide a unique opportunity for a flexible and innovative learning approach, bringing certain interventions into the spotlight. Harm reduction responses are well-established evidenced approaches in the management of opioid dependence but not so well-known or implemented in relation to alcohol use disorders. In this position paper, we explore the potential for expanding harm reduction approaches during the COVID-19 crisis and beyond as part of substance use treatment services. We discuss relevant aspects of the Structured Preparation for Alcohol Detoxification (SPADe) treatment model, and Managed Alcohol Programs (MAPs), as part of a continuum of harm reduction and abstinence orientated treatment for alcohol use disorders. In conclusion, while COVID-19 has dramatically reduced and limited services, the pandemic has propelled the importance of alcohol harm reduction and created new opportunities for implementation of harm reduction philosophy and approaches, including programs that incorporate the provision of alcohol as medicine as part of the substance use treatment continuum.

10. Lardou, I., Chatzipapas, I., et al. (2021). "Fertility awareness and intentions among young adults in Greece." Ups J Med Sci **126**.

Background: Greece has a mean age of first motherhood at 31.5 years, higher than the European average age of 29.4. Delaying conception, however, may be an important non-reversible cause of infertility. The aim of this study was to identify possible knowledge deficits regarding fertility in young adults. **Methods:** This was an online survey of young adults, regarding information on intention to parenthood and knowledge on issues affecting fertility. This study was conducted from February to December 2020, aiming for a representative sample of Greek men and women aged 18 and 26 years. The questionnaire was designed by a multidisciplinary group based on the Cardiff Fertility Knowledge Scale, which contained 22 multiple-choice or Likert-scale questions. **Results:** We obtained responses from 1875 young adults, whose mean age was 22.1 years. About 91.8% of men and 94.0% of women declared an intention to have children, out of which 44.0% wanted to have two and 29.0% three children. About 52.0 and 50.8% men and women, respectively, aimed to start a family between 31 and 35 years. Residents of rural areas and those with a lower education level more likely aimed to have children before the age of 30. The most prevalent answers for age of ideal parenthood were between 26 and 30 years for a woman and 31-35 years for a man. Smoking, alcohol consumption and sexually transmitted infections were identified as factors affecting both female and male fertility. Half of men and women, respectively, overestimated general success rates of reproductive techniques. **Conclusion:** The knowledge of fertility, particularly with regards to assisted reproductive techniques' success rates, may be overestimated as more young adults plan for having children after the age of 30.

11. Panagiotidis, P., K. Rantis, et al. (2020). "Changes in Alcohol Use Habits in the General Population, during the COVID-19 Lockdown in Greece." Alcohol Alcohol. **1-3**.
12. Skourlis, N., Massara, P., et al. (2021). "Long-Term Trends (1994-2011) and Predictors of Total Alcohol and Alcoholic Beverages Consumption: The EPIC Greece Cohort." Nutrients **13(9)**: 307.

The aim of this study was to evaluate the longitudinal changes in alcohol consumption (total alcohol and types of alcoholic beverages) of the Greek EPIC cohort participants (28,572) during a 17-year period (1994-2011), with alcohol information being recorded repeatedly over time. Descriptive statistics were used to show crude trends in drinking behavior. Mixed-effects models were used to study the consumption of total alcohol, wine, beer and spirits/other alcoholic beverages in relation to birth cohort, socio-demographic, lifestyle and health factors. We observed a decreasing trend of alcohol intake as age increased, consistent for total alcohol consumption and the three types of beverages. Older birth cohorts had lower initial total alcohol consumption (8 vs. 10 g/day) and steeper decline in wine, spirits/other alcoholic beverages and total alcohol consumption compared to younger cohorts. Higher education and smoking at baseline had a positive association with longitudinal total alcohol consumption, up to +30% (vs. low education) and more than +25% (vs. non-smoking) respectively, whereas female gender, obesity, history of heart attack, diabetes, peptic ulcer and high blood pressure at baseline had a negative association of -85%, -25%, -16%, -37%, -22% and -24% respectively. Alcohol consumption changed over age with different trends among the studied subgroups and types of alcohol, suggesting targeted monitoring of alcohol consumption.

13. Tzortzi, A., Kapetanstrataki, M., et al. (2021). "Driving Behavior That Limits Concentration: A Nationwide Survey in Greece." Int J Environ Res Public Health **18**(8): 4104.

Human behavior is implicated in most road accidents. The current study examined drivers' behavior that interferes with decision making and reaction time to an incidence. Adults (≥ 17 years-old) participated in a questionnaire-based survey for driver's behavior. Dataset was weighed according to sex, age and education based on the 2011 census. Differences between groups were assessed with Chi-squared tests while logistic regression models were used to identify drivers' characteristics for specific behaviors. A total 1601 adults participated in the survey-48% males and 52% females. Texting, Global Positioning System (GPS) setting and smoking were observed more by professional drivers and drivers of an urban area, while smoking was also dependent on social class. Drink driving was observed more by males (20% vs. 5% females), while after adjusting for age, the odds of drink driving in males were 5 times higher than females ($p < 0.001$). A different effect of age depending on the driver's sex and vice versa was observed regarding phone calls. Drivers' behavior with distractive potential differed by age, sex, social class and area of residence. Male drivers were more likely to perform drink driving, while professional drivers were more likely to use cell phone for calls and texting, set the GPS and smoke while driving.

ΝΑΡΚΩΤΙΚΑ

1. ΕΠΙΔΗΜΙΟΛΟΓΙΑ

Ξενογλώσση Βιβλιογραφία

1. Hadjiku, A., Pavlopoulou, I., et al. (2021). "Drug Injection-Related Norms and High-Risk Behaviors of People Who Inject Drugs in Athens, Greece." AIDS Res Hum Retroviruses **37**(2): 130-138.

Drug use involves social interactions. Therefore, norms in the proximal environment of people who inject drugs (PWID) can favor behaviors that may result in HIV transmission. This work aimed at studying drug injection-related norms and their potential association with risky behaviors among PWID in Athens, Greece, in the context of economic recession and political activism that followed the fiscal crisis and soon after a recent HIV outbreak had leveled off. The Transmission Reduction Intervention Project (TRIP) was a social network-based approach (June 2013 to July 2015) that involved two groups of PWID seeds-with recent HIV infection and with long-term HIV infection and one control group of HIV-negative PWID. Network contacts of seeds were also enrolled. TRIP participants answered a questionnaire that included items on injection-related norms and behaviors. TRIP recruited 320 PWID (HIV positive, 44.4%). TRIP participants, especially those without HIV, often recalled or perceived as normative among their partners and in their networks some behaviors that can lead to HIV transmission. TRIP participants who recalled that they were encouraged by their regular drug partners to use an unclean syringe were almost twice as likely to report that they share syringes [odds ratio (OR) = 2.03; 95% confidence interval (CI) = 1.86-2.21], or give syringes to someone else (OR = 1.70; 95% CI = 1.42-2.04) as those who did not recall such an encouragement. Associations were modified by HIV status. HIV negatives, who were reportedly encouraged to share nonsyringe injecting equipment, were almost 4.5 times as likely to share that material as HIV-negative participants who were not encouraged (OR = 4.59, 95% CI = 4.12-5.11). Further research is needed on the multiple determinants (social, economic, and political) of norms in the social environments of PWID. Since peer norms are associated with risky behaviors, interventions should be developed to encourage norms and peer pressure against the sharing of injection equipment.

2. Hatzakis, A. Malliori, M. (2020). "Securing sustainable funding for viral hepatitis elimination plans." Liver Int. **40**(2): 260-270.

The majority of people infected with chronic hepatitis C virus (HCV) in the European Union (EU) remain undiagnosed and untreated. During recent years, immigration to EU has further increased HCV prevalence. It has been estimated that, out of the 4.2 million adults affected by HCV infection in the 31 EU/ European Economic Area (EEA) countries, as many as 580 000 are migrants. Additionally, HCV is highly prevalent and under addressed in Eastern Europe. In 2013, the introduction of highly effective treatments for HCV with direct-acting antivirals created an unprecedented opportunity to cure almost all patients, reduce HCV transmission and eliminate the disease. However, in many settings, HCV elimination poses a serious challenge for countries' health spending. On 6 June 2018, the Hepatitis B and C Public Policy Association held the 2nd EU HCV Policy summit. It was emphasized that key stakeholders should work collaboratively since only a few countries in the EU are on track to

achieve HCV elimination by 2030. In particular, more effort is needed for universal screening. The micro-elimination approach in specific populations is less complex and less costly than country-wide elimination programmes and is an important first step in many settings. Preliminary data suggest that implementation of the World Health Organization (WHO) Global Health Sector Strategy on Viral Hepatitis can be cost saving. However, innovative financing mechanisms are needed to raise funds upfront for scaling up screening, treatment and harm reduction interventions that can lead to HCV elimination by 2030, the stated goal of the WHO.

3. Houghton, B., Kouimtsidis, C., et al. (2021). "Can Intranasal Oxytocin Reduce Craving in Automated Addictive Behaviors? A Systematic Review." British Journal of Pharmacology.

Existing pharmacotherapies for managing craving, a strong predictor of relapse to automated addictive behaviours, are limited in efficacy and characterised by increased health risks associated with their pharmacological profile. Preclinical studies have identified oxytocin as a promising pharmacotherapy with anticraving properties for addictive behaviours. Here, we provide the first systematic review of 17 human studies (n = 722; 30% female) investigating the efficacy of intranasal oxytocin to reduce craving or consumption in addictive behaviours. We identify intranasal oxytocin as a method that warrants further investigation regarding its capacity to decrease cue-induced, acute stress-induced or withdrawal-related craving and relapse related to alcohol, cannabis, opioids, cocaine or nicotine, including a potential role as ad hoc medication following exposure to drug-related cues. Future studies should investigate the role of factors such as treatment regimens and sample characteristics, including the role of the amygdala, which we propose as a distinct mechanism mediating oxytocin's anticraving properties.

4. Kovatsi, L., Nikolaou, K. (2020). "Opioids and the hormone oxytocin." Vitam Horm. **111**: 195-225.

The neuropeptide Oxytocin (OT) is involved as a neurohormone, a neurotransmitter, or a neuromodulator in an extensive range of central and peripheral effects, complex emotional and social human behaviors, memory and learning processes. It is implicated in homeostatic, neuroadaptive processes associated with stress responses and substance use via interactions with the hypothalamic-pituitary-adrenal (HPA) axis and the dopamine mesolimbic reward stress system. This chapter reviews the preclinical and clinical literature on the complicated relationships between endogenous and exogenous opioids and OT systems and attempts to highlight key findings to date on the effectiveness of intranasal OT administration to treat opioid use disorders. OT seems to attenuate, even inhibit, the development of opioid use disorders in preclinical models but is still under clinical research as a promising pharmacological agent in the treatment of opioid use related behaviors. Evidence suggests a role for OT as an adjunctive or stand-alone treatment of behavioral, cognitive and emotional deficits associated with substance use, which may be responsible for seeking behavior and relapse. The mechanisms by which oxytocin acts to reverse the neural substrates of these deficits, partially due to substance induced alterations of the endogenous OT system, and thus modify the behavioral response to substance use are discussed. Other clinically relevant issues are also discussed.

5. Mellos, E., Paparrigopoulos, T. (2022). "Substance use during the COVID-19 pandemic: What is really happening?" Psychiatriki **33**(1): 17-20.

The COVID-19 pandemic is associated with increased levels of anxiety, fear, sadness, difficulty adjusting, symptoms of post-traumatic stress disorder and suicidality, both in the general population and specific subgroups. The presence of this type of psychopathology increases the risk of involvement with or worsens the use of addictive substances and alcohol as a maladaptive coping strategy.¹ According to these data, people with substance

use disorders are a population at high risk for COVID-19 infection and serious illness. A large controlled retrospective case study in the US found that people with substance use disorders are significantly more vulnerable to COVID-19 and its complications (primarily those with opioid use disorder OR = 10.21 and with tobacco use disorder OR = 8.25), and that the course and outcome of the disease (hospitalization, death) was worse than in non-dependent individuals. The main culprits are increased physical co-morbidity (frequent respiratory and cardiovascular problems), poor health and living conditions, marginalization and difficulties in accessing health services. 2,3 International epidemiological data during the first months of the pandemic regarding the use of addictive substances do not lead to safe conclusions. A cross-sectional online epidemiological study conducted on a sample of 36,538 adults from 21 European countries between April and July 2020 found an overall decrease in alcohol use, which was mainly attributed to the reduction of heavy episodic consumption, while at the same time an increase in alcohol consumption among people with severe alcohol use was recorded. The use of cannabis and nicotine showed increasing trends, as well as the use of cocaine, but to a lesser extent, while the use of MDMA (ecstasy) showed a decrease.⁴ In a review of 45 cross-sectional studies conducted between December 2019 and November 2020, alcohol use was on the rise overall, despite geographical variations, as was the use of other addictive substances, cannabis in particular.⁵ It should be noted that those who increased alcohol use during quarantine were those exhibiting higher levels of negative emotionality mechanisms.⁶ In Greece, an online cross-sectional survey in April 2020 in the general population during the first lockdown showed a reduction in alcohol use (43.7% of alcohol users reduced or quit), a reduction in cannabis (67.3% quit), while 33.3% increased nicotine use. These changes were attributed to the limitation of alcohol availability, social distancing, changes in daily routine and income reduction.^{7,8} Also, wastewater samples from Athens, analyzed by the Laboratory of Analytical Chemistry of EKPA, showed a significant increase in the use of cocaine (67%), amphetamine (350%) and methamphetamine (37%), and a decrease in the use of MDMA (- 38%) during the first lockdown, compared to the corresponding period of the previous year.⁹ Analysis of wastewater samples from other European cities "suggest that levels of use of most drugs appear generally lower during the initial lockdowns, but then appear to bounce back once lockdown was lifted. A comparison with 2019 appears to suggest similar overall consumption of most drugs, and in several cities possibly even higher levels, based on this data source. Exceptions here appear to be MDMA and methamphetamine, two drugs for which the levels observed in 2020 appear lower in most of the participating cities".^{10,11} There were also changes in the locations of use of the substances, as with the periodic restrictions the use was transferred mainly at home and in open public spaces; in some cases, it was associated with increased intravenous use and cases of intoxication. Finally, intermittent difficulties in drug availability and trafficking have led users to search for other substances, increase experimentation and multidrug use, and make online purchases. In addition, there is concern about the increasing abuse of benzodiazepines, which are either diverted from therapeutic use or appear on the illicit market, often as new benzodiazepines.^{10,12} According to the European Monitoring Center for Drugs and Drug Addiction (EMCDDA), "the drug market has been remarkably resilient to disruption caused by the pandemic". Drug trafficking has adapted to the new conditions with changes in routes and methods of trafficking, and by further enhancing the digital presence of the drug market... "Any reductions in drug consumption seen during the initial lockdowns rapidly disappeared as social distancing measures were eased. In general terms, there appears to have been less consumer interest in drugs usually associated with recreational events, such as MDMA, and greater interest in drugs linked with home use. However, the easing of restrictions during the summer was associated with a rebound in the levels of use". Also, "survey data suggest that those using drugs occasionally prior to COVID-19 may have reduced or even ceased their use during the pandemic, but more-regular users may have increased their drug consumption".¹⁰ Measures taken to control the pandemic have reduced and modified the mental health and addiction treatment services provided.

Although services have been adequately restored, there has initially been a 60% reduction in the availability and provision of detoxification services in Europe.¹³ Live contact, mainly at group level, was significantly reduced or stopped altogether for a long period, as well as the frequency of individual appointments. Therapeutic programs sought to respond to the new conditions using technology and telemedicine, providing online group support and psychotherapy. Substitution treatment programs have become more flexible by providing long-term pharmaceutical substitutes (take home) to prevent users from moving. There have also been facilitations in prescribing by treating physicians. Thus, the addicts' contact with the treatment process was maintained, but it was insufficient to meet their increased needs during this period. In conclusion, it should be noted that substance use appears to have an autonomous dynamism in relation to the pandemic and the consequent psychopathology, being in a "loose" causal relationship with it. Therefore, hasty and untimely generalizations should be avoided, and easy conclusions should not be drawn through extrapolations from previous socio-economic crises of different types or through partial spatiotemporal understandings, which are usually presented by the media in the form of negative alarming information.

6. Roussos, S., Paraskevis, D., et al. (2022). "Ongoing HIV transmission following a large outbreak among people who inject drugs in Athens, Greece (2014-20)." *Addiction* **117**(6): 1670-1682.

Background and aims: The human immunodeficiency virus (HIV) outbreak among people who inject drugs (PWID) in Athens, Greece in 2011-13 was the largest recent epidemic in Europe and North America. We aimed to assess trends in HIV prevalence, drug use and access to prevention among PWID in Athens to estimate HIV incidence and identify risk factors and to explore HIV-1 dispersal using molecular methods during 2014-20. **Methods:** Two community-based HIV/hepatitis C programmes on PWID were implemented in 2012-13 (n = 3320) and 2018-20 (n = 1635) through consecutive respondent-driven sampling (RDS) rounds. PWID were uniquely identified among rounds/programmes. We obtained RDS-weighted HIV prevalence estimates per round for 2018-20 and compared them to 2012-13. We assessed changes in HIV status, behaviours and access to prevention in PWID participating in both periods. We estimated HIV incidence in a cohort of seronegative PWID as the number of HIV seroconversions/100 person-years during 2014-20 and used Cox regression to identify associated risk factors. Molecular sequencing and phylogenetic analysis were performed in HIV seroconverters. **Results:** HIV prevalence per round ranged between 12.0 and 16.2% in 2012-13 and 10.7 and 11.3% in 2018-20 with overlapping 95% confidence intervals (95% CI). Among PWID participating in both programmes, HIV prevalence (95% CI) increased from 14.2% (11.7-17.1%) in 2012-13 to 22.0% (19.0-25.3%) in 2018-20 (P < 0.001). There was a deterioration in socio-economic characteristics such as homelessness [from 16.2% (95% CI = 13.5-19.2%) to 25.6% (22.3-29.0%)], a shift in cocaine use [16.6% (13.9-19.6%) versus 28.1% (24.7-31.7%)], reduced access to free syringes [51.8% (48.0-55.7%) versus 44.5% (40.7-48.3%)] and a decrease in daily injecting [36.2% (32.6-39.9%) versus 28.5% (25.2-32.1%)]. HIV incidence (95% CI) in 2014-20 was 1.94 (1.50-2.52) new cases/100 person-years and younger age, lower educational level, larger injection network and daily injecting were risk factors. Almost 9% of HIV seroconversions occurred within a newly expanding phylogenetic cluster. **Conclusions:** In Athens, Greece, compared with the period 2012-13, in the period 2018-20 there was a deterioration in socio-economic conditions among people who inject drugs, an increase in the use of cocaine, reduced access to needle and syringe programmes and stable low levels of human immunodeficiency virus testing. Ongoing human immunodeficiency virus transmission was documented during 2014-20 in existing as well as new transmission clusters.

7. Wiessing, L., Kalamara, E., et al. (2021). "Univariable associations between a history of incarceration and HIV and HCV prevalence among people who inject drugs across 17 countries in Europe 2006 to 2020 - is the precautionary principle applicable?" *Euro Surveill* **49**: 2002093.

Background: People who inject drugs (PWID) are frequently incarcerated, which is associated with multiple negative health outcomes. **Aim:** We aimed to estimate the associations between a history of incarceration and prevalence of HIV and HCV infection among PWID in Europe. **Methods:** Aggregate data from PWID recruited in drug services (excluding prison services) or elsewhere in the community were reported by 17 of 30 countries (16 per virus) collaborating in a European drug monitoring system (2006-2020; n = 52,368 HIV+/-; n = 47,268 HCV+/-). Country-specific odds ratios (OR) and prevalence ratios (PR) were calculated from country totals of HIV and HCV antibody status and self-reported life-time incarceration history, and pooled using meta-analyses. Country-specific and overall population attributable risk (PAR) were estimated using pooled PR. **Results:** Univariable HIV OR ranged between 0.73 and 6.37 (median: 2.1; pooled OR: 1.92; 95% CI: 1.52-2.42). Pooled PR was 1.66 (95% CI 1.38-1.98), giving a PAR of 25.8% (95% CI 16.7-34.0). Univariable anti-HCV OR ranged between 1.06 and 5.04 (median: 2.70; pooled OR: 2.51; 95% CI: 2.17-2.91). Pooled PR was 1.42 (95% CI: 1.28-1.58) and PAR 16.7% (95% CI: 11.8-21.7). Subgroup analyses showed differences in the OR for HCV by geographical region, with lower estimates in southern Europe. **Conclusion:** In univariable analysis, a history of incarceration was associated with positive HIV and HCV serostatus among PWID in Europe. Applying the precautionary principle would suggest finding alternatives to incarceration of PWID and strengthening health and social services in prison and after release ('throughcare').

Ελληνική Βιβλιογραφία

1. Ζάχαρη, Ε. (2021). Διαχείριση τοξίκωσης και απόσυρσης από ναρκωτικές ουσίες σε Τ.Ε.Π. 8ο Φαρμακολογικό Συνέδριο, Αθήνα, 26-28 Νοεμβρίου 2021, Ελληνική Ψυχιατρική Εταιρεία.

Στην ομιλία θα πραγματοποιηθεί μια προσπάθεια συγκέντρωσης και παρουσίασης των βασικών πληροφοριών σχετικά με τις περιπτώσεις τοξίκωσης και απόσυρσης από συνήθεις ναρκωτικές ουσίες. Αν και η βασική αντιμετώπιση άπτεται παθολογικών ειδικοτήτων, συχνά είναι αναγκαία η συνδρομή του ψυχιάτρου σε επίπεδο επειγόντων, ψυχιατρικών και γενικών νοσοκομείων, αλλά και σε επίπεδο διασυνδετικής συμβουλευτικής ψυχιατρικής. Οι προκλήσεις, τόσο λόγω της πολυ-τοξικομανίας όσο και της αδυναμίας, ενίοτε, να ταυτοποιηθεί άμεσα μέσω ιστορικού ή εξέτασης η υπεύθυνη ουσία, επιβάλλουν την λεπτομερή κλινική παρατήρηση. Τα επιδημιολογικά χαρακτηριστικά των ασθενών, συμπτώματα από την ψυχική σφαίρα, σωματικές εκδηλώσεις και κλινικά σημεία, αποτελούν οδηγό προς την ορθή διάγνωση και αντιμετώπιση. Κατά την επιλογή των θεραπευτικών πράξεων και των φαρμακευτικών παρεμβάσεων, μείζονα ρόλο διαδραματίζει η εξοικείωση με πιθανές επιπλοκές κάθε κατάστασης καθώς και οι κίνδυνοι της συγχορήγησης των παράνομων ουσιών με ψυχιατρική αγωγή. Σε μια εποχή που η κατάχρηση και η εξάρτηση αποτελούν σημαντικό πρόβλημα και που η ποικιλία αλλά και η νόθευση των τοξικών ουσιών δυσχεραίνει την αναγνώριση και κατανόηση των σχετικών κλινικών εικόνων προκαλώντας διαφοροδιαγνωστικά ερωτήματα, η εγρήγορση και η ευαισθητοποίηση κρίνεται αναγκαία.

2. Σωκράτους, Σ., Μπουζικά, Μ., et al. (2021). Medical cannabis attitudes, beliefs and knowledge among nurses and midwives in Cyprus. 8ο Ψυχοφαρμακολογικό Συνέδριο, Αθήνα, 26-28 Νοεμβρίου 2021.

Objectives: We aimed to explore the attitudes, beliefs and knowledge of nurses and midwives about medical cannabis use in Cyprus. Special focus was given on gender difference of beliefs and Knowledge. **Design:** A descriptive, cross-sectional study with internal comparisons

was performed on nurses and midwives in Cyprus. Pearson chi-square test for group differences was employed. A total of 232 questionnaires were anonymously and voluntarily completed. Descriptive and inferential statistics were assessed. **Results:** 71,7% was male, 27,4% was female and 0,9% it was other(response rate 47%). One hundred fortytwo (61%) recommend medicinal marijuana use to the patients if I could do it. A majority of participant believes (“strongly agree” or “agree”) that medicinal cannabis would be effective in some chronic medical conditions such as chronic pain, arthritis, inflammatory bowel disease, insomnia/sleep disorders, terminal illness and mental health conditions($p<0,05$).Moreover, female nurses/midwives believes additional research regarding medical marijuana use should be encouraged crosstabulation($p<0,05$).Furthermore, females nurses/midwives are not prepared to answer patient questions about medical marijuana ($p<0,05$), while males believes that the educational training for medical marijuana must be integrated into the academic programs of the health and welfare professions ($p<0,05$) and educational training in the use of medical marijuana should be integrated into the practice / clinical practice requirements of students in health and social care professions. **Conclusions:** Given the reported lack of knowledge, enrichment of nursing curricula with medical cannabis related courses and lectures, both theoretical and clinical/ laboratory, are proposed.

3. Τσιρογιάννη, Ε., Αγοραστού, Π., et al. (2021). Ρυθμός επαναλοίμωξης σε χρήστες ενέσιμων ναρκωτικών (XEN), που υποτροπίασαν στη χρήση ουσιών μετά από επιτυχή ANTI-HCV θεραπεία. Δεδομένα από εξειδικευμένο ηπατολογικό κέντρο στην Θεσσαλονίκη. 9η Πανελλήνια Συνάντηση AIDS & Ηπατίτιδες 2020. Αθήνα, 23-25 Σεπτεμβρίου 2021, Επιστημονική Εταιρεία Επιδημιολογίας, Βιοστατιστικής & Προληπτικής Ιατρικής.
4. Τσιρογιάννη, Ε., Φωτακίδου, Χ., et al. (2021). Μικροεξάλειψη της ηπατίτιδας C στη ΜΟΘΕ ΟΚΑΝΑ Αγίου Παύλου Θεσσαλονίκης. 9η Πανελλήνια Συνάντηση AIDS & Ηπατίτιδες 2020. Αθήνα, 23-25 Σεπτεμβρίου 2021, Επιστημονική Εταιρεία Επιδημιολογίας, Βιοστατιστικής & Προληπτικής Ιατρικής.
5. Τσιρογιάννη, Ε., Φωτακίδου, Χ., et al. (2021). Αύξηση του επιπολασμού της HIV λοίμωξης σε δύο ΜΟΘΕ ΟΚΑΝΑ Θεσσαλονίκης κατά την περίοδο Covid. 9η Πανελλήνια Συνάντηση AIDS & Ηπατίτιδες 2020. Αθήνα, 23-25 Σεπτεμβρίου 2021, Επιστημονική Εταιρεία Επιδημιολογίας, Βιοστατιστικής & Προληπτικής Ιατρικής.
6. Τσιρογιάννη, Ε., Χατζηδήμου, Μ., et al. (2021). Μικροεξάλειψη της ηπατίτιδας C στη Δ' ΜΟΘΕ ΟΣΕ-Λιμάνι ΟΚΑΝΑ Θεσσαλονίκης. 9η Πανελλήνια Συνάντηση AIDS & Ηπατίτιδες 2020. Αθήνα, 23-25 Σεπτεμβρίου 2021, Επιστημονική Εταιρεία Επιδημιολογίας, Βιοστατιστικής & Προληπτικής Ιατρικής.

2. ΘΕΡΑΠΕΙΑ

Ξενόγλωση Βιβλιογραφία

1. Houghton, B., Bailey, A., et al. (2021). "Perspectives of Drug Treatment and Mental Health Professionals Towards Treatment Provision for Substance Use Disorders with Co-Existing Mental Health Problems in England." Drug Science, Policy and Law.
 - a. **Background:** Opioid-related deaths are at record levels in the UK and contribute to over half of all drug-related deaths. The prevalence of psychiatric disorders within people who uses substances is known to be considerably higher than the general population, yet only 4% of people accessing treatment are thought to receive integrated care for coexisting conditions. This study aimed to explore perspectives on treatment for people with substance use disorders and coexisting psychiatric problems. Methods: Face-to-face semi-structured interviews with community drug workers, specialist nurses, prescribing administration worker and one clinical psychologist were conducted. Deductive analysis of three preconceived themes (i.e. reasons for substance use, treatment provision, the role of medication) was conducted. **Results:** There was agreement between drug treatment professionals and mental health professionals for the complexities for being in treatment for people who use substances. An expectancy of prolonged periods of abstinence from drug and alcohol use before psychological treatment would be initiated leading to relapse was reported. Individual judgements of practitioners, stigmatisation and fear of people who use substances and organisational barriers often meant psychological help was unavailable which contributed to a reliance on medication, against national clinical guidance which was known by only one interviewee. **Conclusion:** The UK drug treatment and mental health services should review the pathways to ensure that national guidelines are followed so that people who use substances are not excluded from accessing psychological therapies. Data from the coronavirus pandemic indicates heightened psychiatric problems, where illicit drug use may escalate as a means of self-medication leading to further increases in drug-related deaths.
2. Kouimtsidis, C., Pauly, B., et al. (2021). "COVID-19 Social Restrictions: An Opportunity to Re-visit the Concept of Harm Reduction in the Treatment of Alcohol Dependence. A Position Paper."

The COVID-19 pandemic is presenting significant challenges for health and social care systems globally. However, these challenges can provide a unique opportunity for a flexible and innovative learning approach, bringing certain interventions into the spotlight. Harm reduction responses are well-established evidenced approaches in the management of opioid dependence but not so well-known or implemented in relation to alcohol use disorders. In this position paper, we explore the potential for expanding harm reduction approaches during the COVID-19 crisis and beyond as part of substance use treatment services. We discuss relevant aspects of the Structured Preparation for Alcohol Detoxification (SPADe) treatment model, and Managed Alcohol Programs (MAPs), as part of a continuum of harm reduction and abstinence orientated treatment for alcohol use disorders. In conclusion, while COVID-19 has dramatically reduced and limited services, the pandemic has propelled the importance of alcohol harm reduction and created new opportunities for implementation of harm reduction philosophy and approaches, including programs that incorporate the provision of alcohol as medicine as part of the substance use treatment continuum.

3. Radfar, S., Farhoudian, A., et al. (2021). "Reorganization of Substance Use Treatment and Harm Reduction Services during the COVID-19 Pandemic: A Global Survey. ." Front Psychiatry.

Background: The coronavirus disease 2019 (COVID-19) pandemic has impacted people with substance use disorders worldwide, and healthcare systems have reorganized their services in response. **Methods:** One week after the announcement of the COVID-19 as a pandemic, in a global survey, 177 addiction medicine professionals described COVID-19-related health responses in their own 77 countries in terms of SUD treatment and harm reduction services. **Results:** Respondents from over 88% of countries reported that core medical and psychiatric care for SUDs had continued; however, only 56% of countries reported having had any business continuity plan, and 37.5% of countries reported shortages of methadone or buprenorphine supplies. **Participants** of 41% of countries reported partial discontinuation of harm-reduction services such as needle and syringe programs and condom distribution. Fifty-seven percent of overdose prevention interventions and 81% of outreach services were also negatively impacted. **Conclusions:** Participants reported that SUD treatment and harm-reduction services had been significantly impacted globally early during the COVID-19 pandemic.

4. Tsirgoulas, A. (2022). The KETHEA PROMITHEAS TC in Greece Global Perspectives on Interventions in Forensic Therapeutic Communities A practitioner's Guide.

In this chapter we will have a glimpse on the philosophy, the therapeutic aims, the day to day living, as well as the profile of the members, of one of the first TC's within the detention system of Greece, The KETHEA PROMITHEAS TC in Thessaloniki Detention Center. Before we do that, firstly we will have a look at how Greek legislation evolved regarding drug addiction, then we will provide an overview of drug addiction within the prisons in Greece, and finally we will identify the available options for treatment for an inmate with addiction issues.

Ελληνική Βιβλιογραφία

1. ΑΡΓΩ (2021). Απολογισμός έτους Προγράμματος Θεραπείας Εξαρτημένων Ατόμων ΠΕΘΕΑ ΑΡΓΩ.

Η ετήσια και δημόσια έκδοση του απολογισμού του Προγράμματος «ΑΡΓΩ» αποτελεί ένα εγχείρημα πρωτοπόρο στο πλαίσιο των μονάδων – υπηρεσιών υγείας του Εθνικού Συστήματος Υγείας με αφηγηρία το 2014. Η έκδοση επιχειρεί να καταγράψει σε λίγες σελίδες όλο το φάσμα των υπηρεσιών και δράσεων του Προγράμματος «ΑΡΓΩ» για το έτος αναφοράς (2021) και να παρουσιάσει τα ποιοτικά και ποσοτικά στοιχεία που αφορούν στους αποδέκτες των υπηρεσιών που προσφέρει το Πρόγραμμα. Αν το 2020 ήταν η χρονιά του σοκ με την εμφάνιση του κορωνοϊού, το 2021 υπήρξε η χρονιά που μάθαμε να ζούμε μαζί του καθώς και με τα αναγκαία υγειονομικά μέτρα με στόχο τον περιορισμό της εξάπλωσής του. Η προσπάθεια προσαρμογής σε αυτές τις νέες συνθήκες με την χρήση ψηφιακών μέσων επικοινωνίας στις θεραπευτικές διαδικασίες, αλλά και η δια ζώσης επανέναρξή τους υπήρξαν τα μεγάλα στοιχεία της χρονιάς, ειδικότερα στις ανοικτές υπηρεσίες απεξάρτησης, όπως το Πρόγραμμα ΑΡΓΩ, που επλήγησαν περισσότερο από τα υγειονομικά μέτρα περιορισμού της εξάπλωσης του ιού.

2. Αναγνώστου, Ο., Μίχα, Κ., et al. (2021). Επικαιροποίηση του καταρράκτη φροντίδας χρόνιας ηπατίτιδας C (ΧΗC) στα εξαρτημένα άτομα που βρίσκονται στα προγράμματα υποκατάστασης του ΟΚΑΝΑ κατά το έτος 2021. 9η Πανελλήνια Συνάντηση AIDS & Ηπατίτιδες 2020. Αθήνα, 23-25 Σεπτεμβρίου 2021.

3. Βασιλείου, Χ., Π. Γεωργάκας, Γκιουζέπας, Σ., et al. (2020). "Αναζητώντας μια Σύγχρονη Πρόταση για την Απεξάρτηση. Το παράδειγμα του Προγράμματος Εναλλακτικής Θεραπείας Εξαρτημένων Ατόμων "ΑΡΓΩ"." www.argos.gr/book-el.

Το βιβλίο "Αναζητώντας μια Σύγχρονη Πρόταση για την Απεξάρτηση. Το παράδειγμα του Προγράμματος Εναλλακτικής Θεραπείας Εξαρτημένων Ατόμων ΑΡΓΩ" αποτελεί το πόνημα της διαρκούς και επίπονης αναζήτησης των εργαζομένων του Προγράμματος ΑΡΓΩ για την ενδελεχή και συστηματική μελέτη και κατανόηση του φαινομένου της εξάρτησης και του λειτουργήματος της απεξάρτησης. Στόχος αυτής της μακράς αναζήτησης των εργαζομένων του ΑΡΓΩ, η παροχή σύγχρονων, ποιοτικών, ολοκληρωμένων και αποτελεσματικών υπηρεσιών στο διαρκώς μεταβαλλόμενο πεδίο της απεξάρτησης από εξαρτητικές ουσίες και συμπεριφορές, προς όφελος των ανθρώπων που λαμβάνουν αυτές τις υπηρεσίες.

4. Γκιουζέπας, Σ. (2021). Η επίδραση της πανδημίας του Covid-19 στην καθημερινότητα ενός ανοικτού προγράμματος απεξάρτησης. Θεραπεία των εξαρτήσεων: Προκλήσεις λόγω της COVID-19. Νομική Σχολή του ΑΠΘ - Τμήμα Νομικής του Πανεπιστημίου Λευκωσίας – ΚΕΘΕΑ.

Η πανδημία COVID-19 έχει φέρει σημαντικές προκλήσεις στα συστήματα υγειονομικής περίθαλψης και στις πολιτικές δημόσιας υγείας παγκοσμίως, καθώς απαιτούνται νέες στρατηγικές πρόληψης και θεραπείας για την αντιμετώπιση των επιπτώσεων της πανδημίας. Επιπλέον, από τις αρχές του 2020, η ανθρωπότητα είναι μάρτυρας της θέσπισης περιοριστικών μέτρων που δεν έχουν υπάρξει ποτέ ξανά σε περιόδους ειρήνης, όπως η αναστολή των μη απαραίτητων υπηρεσιών, το κλείσιμο των συνόρων και οι περιορισμοί στην ελευθερία μετακίνησης και συνάθροισης των ανθρώπων. Ο αντίκτυπος της Covid-19 στην ψυχική υγεία του γενικού πληθυσμού θα είναι βαθύς, μακροχρόνιος και θα απαιτήσει σημαντική προσοχή. Οι υπηρεσίες απεξάρτησης χρειάστηκε να αντιμετωπίσουν αρκετές νέες προκλήσεις για να διατηρήσουν σε λειτουργία τις δραστηριότητές τους κατά την περίοδο της πανδημίας. Η εισήγηση παρουσιάζει τις αναγκαίες προσαρμογές που έγιναν στο Πρόγραμμα Εναλλακτικής Θεραπείας Εξαρτημένων Ατόμων "ΑΡΓΩ" με στόχο τόσο τη διασφάλιση της αδιάλειπτης/συνεχούς λειτουργίας του, όσο και τη διασφάλιση και τήρηση των υγειονομικών πρωτοκόλλων για τη μη διάδοση του COVID-19.

5. Ζαχαρτζή, Ν., Αρμάος, Ρ. (2021). "Οι εμπειρίες των φυλακισμένων μελών στην αυτόνομη θεραπευτική κοινότητα ΚΕΘΕΑ ΠΡΟΜΗΘΕΑΣ και στη θεραπευτική κοινότητα Ημερήσιας Φροντίδας ΚΕΘΕΑ ΕΝ ΔΡΑΣΕΙ." Εξαρθήσεις **36**: 13-35.

Σκοπός: Σκοπός της παρούσας έρευνας είναι η αποτύπωση των εμπειριών των μελών των Θεραπευτικών Κοινοτήτων σχετικά με το βίωμα της κοινότητας μέσα στο πλαίσιο της φυλακής, τις δυσκολίες που αντιμετώπισαν και τις αλλαγές που βίωσαν, τόσο στη γενική φυλακή όσο και κατά την ένταξή τους στη θεραπεία, προκειμένου να διερευνηθεί ο ρόλος, η σημασία και οι διαφορές των δύο πλαισίων -του κλειστού προγράμματος και του προγράμματος ημερήσιας φροντίδας- για τη θεραπεία τους. **Σχεδιασμός:** Ημιδομημένες συνεντεύξεις αξιοποιήθηκαν ενώ για την ανάλυση των δεδομένων χρησιμοποιήθηκε η ερμηνευτική φαινομενολογική προσέγγιση (Interpretive Phenomenological, IPA). Συμμετέχοντες: 35 μέλη των θεραπευτικών κοινοτήτων του ΚΕΘΕΑ ΠΡΟΜΗΘΕΑΣ και του ΚΕΘΕΑ ΕΝ ΔΡΑΣΕΙ που λειτουργούν στις δικαστικές φυλακές Διαβατών και Κορυδαλλού, αντίστοιχα συμμετείχαν στην έρευνα πεδίου. **Ευρήματα:** Τα ευρήματα που προέκυψαν κατά την ανάλυση των δεδομένων, δείχνουν βιωμένες αλλαγές στις στάσεις, αντιλήψεις, συμπεριφορές της χρήσης, αλλά και της παραβατικής συμπεριφοράς των συμμετεχόντων. Διαπιστώνεται η χρησιμότητα των θεραπευτικών κοινοτήτων, τόσο ως μέσο θεραπείας της εξάρτησης, όσο και ως μέσο μείωσης ή/και εξάλειψης του κινδύνου της ποινικής υποτροπής. Διαπιστώνεται επίσης, ότι η κλειστή 24ωρη θεραπευτική κοινότητα έχει μεγαλύτερη

αποτελεσματικότητα και συνεπώς χρησιμότητα έναντι του προγράμματος ημερήσιας φροντίδας για τους συμμετέχοντες.

6. Λάμπρου, Α., Πουλόπουλος, Χ. (2021). "Το μεταβατικό σχολείο της θεραπευτικής κοινότητας διαμονής ΚΕΘΕΑ ΕΞΟΔΟΣ ως ετεροτοπικός χώρος εκπαίδευσης ατόμων που έκαναν κατάχρηση ουσιών." Εξαρήσεις 36: 37-56.

Η παρούσα μελέτη διερευνά το μεταβατικό σχολείο υπό το πρίσμα των ετεροτοπιών του Φουκώ. Επιμέρους στόχοι της αποτελούν η διερεύνηση της εμπειρίας (βιώματα, αντιλήψεις, συναισθήματα, απόψεις), των ενήλικων εκπαιδευόμενων και των εκπαιδευτών τους και πως η εμπειρία αυτή συμβάλλει στον επαναπροσδιορισμό της σχέσης του ατόμου που έκανε κατάχρηση ουσιών με το χώρο και τον χρόνο. Επίσης, διερευνά πως η μετασχηματιστική εκπαιδευτική διεργασία συμβάλλει στην θεραπευτική τους πορεία και την κοινωνική τους επανένταξη. Για τους σκοπούς της μελέτης αξιοποιήθηκε η ποιοτική μεθοδολογία. Η επεξεργασία και η ανάλυση των συνεντεύξεων πραγματοποιήθηκε σύμφωνα με την μέθοδο της ανάλυσης περιεχομένου. Το εργαλείο συλλογής των δεδομένων αποτέλεσε η ημι-δομημένη συνέντευξη. Βάσει των οδηγιών της συνέντευξης για τους εκπαιδευτές και τους εκπαιδευομένους, πραγματοποιήθηκαν 14 συνεντεύξεις στο Εναλλακτικό Σχολείο Ενηλίκων του ΚΕΘΕΑ ΕΞΟΔΟΣ στη Λάρισα. Οκτώ συνεντεύξεις έγιναν με τους εκπαιδευόμενους (τέσσερις άντρες, δύο γυναίκες) και έξι συνεντεύξεις πραγματοποιήθηκαν με εκπαιδευτές του σχολείου (τρεις άντρες, τρεις γυναίκες). Η τοποθέτηση του ατόμου που έκανε κατάχρηση ουσιών στο εκπαιδευτικό πλαίσιο του μεταβατικού σχολείου φαίνεται να τον εξοπλίζει με εφόδια ζωής, γνώσεις, δεξιότητες, στάσεις, συμπεριφορές που ανακαλύπτει εκ νέου, που διαμορφώνει από την αρχή, που αναπλαισιώνει και επανανοηματοδοτεί. Επιπλέον, αυτή η τοποθέτηση φαίνεται να επαυξάνει τη δίψα για γνώση και μάθηση, συμβάλλει στην αλλαγή της στάσης των εκπαιδευόμενων στη μαθησιακή και εκπαιδευτική διεργασία και αποτελεί ουσιαστικό παράγοντα για την πρόληψη της υποτροπής στη διάρκεια της θεραπείας απεξάρτησης. Οι σχέσεις που αναπτύσσονται και ιδιαίτερα η σχέση εκπαιδευτή - εκπαιδευομένου, φαίνεται να παίζουν καθοριστικό ρόλο στη μαθησιακή πορεία των εκπαιδευόμενων αλλά και στην οικοδόμηση της κοινωνικής τους ταυτότητας.

7. Μακρή, Κ. (2021). Η συμβολή της τέχνης στην απεξάρτηση γυναικών. 29ο Πανελλήνιο Συνέδριο Ψυχιατρικής, Διαδικτυακή Διεξαγωγή, 10-13 Ιουνίου 2021, Ελληνική Ψυχιατρική Εταιρεία.

Συχνά ακούμε ότι η τέχνη είναι πολύ σημαντική για τις ζωές μας, σπάνια όμως κάποιος μας εξηγεί πειστικά το γιατί. Πέρα από το αισθητικό αποτέλεσμα των έργων τέχνης και τον αντίκτυπο που αυτό μπορεί να έχει στην ψυχή των ανθρώπων όταν αντικρίζουν κάτι "αισθητικά ωραίο", η τέχνη αποτελεί ένα σημαντικό εργαλείο έκφρασης και επικοινωνίας των ευάλωτων κοινωνικά ομάδων (και όχι μόνο). Αυτό που θα παρουσιάσουμε είναι ο ρόλος που μπορεί να παίξει η τέχνη στην υπηρεσία της θεραπείας, δηλαδή η διαδικασία της δημιουργίας στην υπηρεσία της θεραπείας. Η διαδικασία αυτή μέσα από τα μάτια ενός καλλιτέχνη είναι κάπως διαφορετική απ' ότι σε ένα θεραπευτικό πλαίσιο. Όταν μιλάμε για τέχνη στην υπηρεσία της θεραπείας είναι αναγκαίο να γνωρίζουμε ποιος δημιουργεί, κάτω από ποιες συνθήκες και με ποιον τρόπο. Ο σημαντικός ρόλος του καλλιτέχνη είναι η ανάδειξη της τέχνης ως μέσο έκφρασης συναισθημάτων και επιθυμιών, ως αφορμή και μέσο επικοινωνίας του θεραπευόμενου τόσο με τον εαυτό του όσο και με τα υπόλοιπα μέλη της ομάδας. Όταν μιλάμε για την τέχνη - θεραπεία σε μια μονάδα απεξάρτησης μιλάμε συνήθως για "ομάδες τέχνης". Για την παρουσίαση και την καλύτερη κατανόηση των παραπάνω εννοιών θα χρησιμοποιήσουμε, σαν παράδειγμα, έργα που δημιούργησαν γυναίκες θεραπευόμενες του Ειδικού Προγράμματος Απεξάρτησης Γυναικών της Μονάδας Απεξάρτησης 18 ΑΝΩ.

8. Μηλιώτη, Ε. (2020). Διερεύνηση Παραγόντων που επηρεάζουν την ποιότητα ζωής μελών θεραπευτικού προγράμματος υποκατάστασης οπιοειδών με βουπρενορφίνη. Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης, Τμήμα Ιατρικής. Αλεξανδρούπολη.

Εισαγωγή: Οι επιπτώσεις της χρήσης ουσιών παρεμβαίνουν στην Ποιότητα Ζωής των χρηστών, οδηγώντας την σε μια συνολική επιδείνωση σε βιοψυχοκοινωνικό επίπεδο. Κατά τη διάρκεια της οικονομικής κρίσης στην Ελλάδα η Ποιότητα Ζωής των χρηστών υποβαθμίστηκε εξαιτίας των προϋπαρχόντων προβλημάτων. Μία από τις θεραπευτικές επιλογές για τον εθισμό στην ηρωίνη είναι η παρακολούθηση προγράμματος υποκατάστασής της με μεθαδόνη ή βουπρενορφίνη. Στην Ελλάδα, τα προγράμματα αυτά υλοποιούνται από τον Οργανισμό Κατά των Ναρκωτικών (Ο.ΚΑ.ΝΑ.), ο οποίος, αριθμεί, μεταξύ άλλων, 64 Μονάδες Υποκατάστασης σε όλη την Ελλάδα, εξυπηρετώντας 8.105 ενεργά μέλη, σύμφωνα με στοιχεία του 2019. **Σκοπός:** Η εκτίμηση της Ποιότητας Ζωής των μελών μίας Μονάδας, όπως την αντιλαμβάνονται τα ίδια, σε μία χρονική στιγμή. Επίσης, η διερεύνηση της σχέσης της Ποιότητας Ζωής τους με παραμέτρους που αφορούν τη συμμετοχή τους στο πρόγραμμα (συχνότητα προσέλευσης, λήψη φαρμάκου στο χέρι, υποτροπές, δοσολογία υποκατάστατου). **Υλικό και Μέθοδος:** Συμμετείχαν 73 άτομα (64 άντρες, 9 γυναίκες), μέλη της Μονάδας Ιπποκράτειου Γενικού Νοσοκομείου Θεσσαλονίκης. Για την διεξαγωγή της έρευνας επιλέχθηκε η ποσοτική μέθοδος και χρησιμοποιήθηκαν 2 ερωτηματολόγια: το ερωτηματολόγιο αξιολόγησης της ποιότητας ζωής WHOQOL-BREF του Παγκόσμιου Οργανισμού Υγείας, στην ελληνική του εκδοχή και ένα ερωτηματολόγιο που συντάχθηκε για τους σκοπούς της συγκεκριμένης έρευνας. **Αποτελέσματα:** Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι η πλειοψηφία των συμμετεχόντων της έρευνας σημείωσε χαμηλότερα σκορ στους 3 παράγοντες του WHOQOL-BREF σε σύγκριση με τις τιμές του γενικού πληθυσμού, συγκεκριμένα: Σωματική Υγεία 67.98% έναντι 74.58%, Ψυχολογική Υγεία 60.78% έναντι 66.79%, Κοινωνικές Σχέσεις 56.44% έναντι 71.49% και ψηλότερο σκορ στον (τέταρτο) τελευταίο παράγοντα, δηλαδή στο Περιβάλλον 62.71% έναντι 54.06%. Επίσης, το σκορ στη Συνολική Ποιότητα Ζωής ήταν ψηλότερο στην ομάδα ελέγχου (73,69% έναντι 58,36%). Η Συνολική Ποιότητα Ζωής για τους άνδρες και τις γυναίκες του δείγματος δεν σημείωσε στατιστικά σημαντική διαφορά (Άνδρες Μ.Ο. = 11,7 Γυναίκες Μ.Ο. = 11,8). Η μεταβλητή «Ηλικία» σχετίζεται αρνητικά με την Συνολική Ποιότητα Ζωής ($r = -0,239$, $p = 0,042$). Οι άστεγοι εμφάνισαν χαμηλότερη Ποιότητα Ζωής σε σχέση με 8 αυτούς που διαμένουν σε οικία (Μ.Ο. = 8,7 για τους άστεγους έναντι Μ.Ο. = 11,9 για αυτούς που μένουν σε οικία). Σημαντικά αρνητική συσχέτιση παρατηρήθηκε μεταξύ των μεταβλητών «χρόνια παραμονής στο πρόγραμμα υποκατάστασης» και «Συνολική Ποιότητα Ζωής» ($r = 0,279$, $p = 0,017$). Περισσότερο από όλους τους παράγοντες φάνηκε να επηρεάζεται ο παράγοντας Ψυχολογική Υγεία ($r = -0,355$, $p = 0,002$) και Σωματική Υγεία ($r = -0,270$, $p = 0,021$). Οι συμμετέχοντες που λαμβάνουν κάτω από 8mg βουπρενορφίνης σημείωσαν καλύτερη Ποιότητα Ζωής σε όλα τα επίπεδα σε σχέση με αυτούς που λαμβάνουν πάνω από 8 mg (Σωματική Υγεία Μ.Ο. = 15,1 έναντι 13,2, Ψυχολογική Υγεία Μ.Ο. = 13,3 έναντι 11,9, Κοινωνικές Σχέσεις Μ.Ο. = 13,3 έναντι 10,9 και Περιβάλλον Μ.Ο. = 13,9 έναντι 12,2). Όσον αφορά αυτούς που παίρνουν φάρμακο στο σπίτι, σημείωσαν καλύτερη Ποιότητα Ζωής (Μ.Ο. = 12,4) σε σχέση με αυτούς που δεν παίρνουν (Μ.Ο. = 10,6). Οι συμμετέχοντες που δεν κάνουν χρήση βενζοδιαζεπινών σημείωσαν καλύτερη Ποιότητα Ζωής (Μ.Ο. = 13,0) σε σύγκριση με αυτούς που κάνουν παράλληλη χρήση (Μ.Ο. = 11,1). Τέλος, δεν παρατηρήθηκε στατιστικά σημαντική διαφορά στη Συνολική Ποιότητα Ζωής μεταξύ αυτών που έχουν υποβληθεί σε θεραπεία για την Ηπατίτιδα C και αυτών που δεν έχουν υποβληθεί. **Συμπεράσματα:** Η Ποιότητα Ζωής των μελών της Μονάδας Ο.ΚΑ.ΝΑ. σημείωσε χαμηλότερη βαθμολογία από το γενικό πληθυσμό στους 3 παράγοντες: Σωματική Υγεία, Ψυχολογική Υγεία και Κοινωνικές Σχέσεις. Στον παράγοντα Περιβάλλον, η βαθμολογία που συγκεντρώθηκε ήταν ψηλότερη από εκείνη του γενικού πληθυσμού.

9. Νανούρη, Α. (2021). Κοκαΐνη και άλλες ψυχοδιεγερτικές ουσίες, εξάρτηση, θεραπευτικές προκλήσεις. 8ο Ψυχοφαρμακολογικό Συνέδριο, Αθήνα, 26-28 Νοεμβρίου 2021, Ελληνική Ψυχιατρική Εταιρεία.

Η χρήση κοκαΐνης και ψυχοδιεγερτικών ουσιών παρουσιάζει μεγάλη αύξηση την τελευταία 20ετία, παρεκτοπίζοντας παλιότερες ουσίες, ενώ εμφανίζονται διαρκώς καινούργιες, με συχνά απρόβλεπτο και ελάχιστο κατανοητό μηχανισμό δράσης. Η κύρια επίδρασή τους αφορά στην αύξηση της εγρήγορσης και της γνωστικής λειτουργίας. Ταξινομούνται σε φαρμακευτικές ουσίες και συνταγογραφούνται για ιατρικές διαταραχές, με κύρια την ΔΕΠΥ και σε ουσίες που δανέμονται παράνομα και οι βασικές κατηγορίες αυτών είναι η κοκαΐνη, τα αμφεταμινικού τύπου ψυχοδιεγερτικά και οι συνθετικές καθιόνες. Στην παρουσίαση θα αναλύσουμε τις κατηγορίες των ψυχοδιεγερτικών ουσιών, θα αναφερθούμε στις βασικές διαφορές τους και στον τρόπο δράσης τους, καθώς και στις επιθυμητές επιδράσεις από την πλευρά του χρήστη. Θα δούμε πότε η χρήση των ψυχοδιεγερτικών γίνεται κατάχρηση και πότε εξάρτηση και τις συνέπειες αυτών στην σωματική και ψυχική υγεία, όπως επίσης και τους παράγοντες κινδύνου και τα κριτήρια διάγνωσης της εξάρτησης στα ψυχοδιεγερτικά. Παρόλο που στην παρούσα φάση δεν υπάρχουν εγκεκριμένες από τον FDA φαρμακολογικές θεραπείες για την εξάρτηση στις ψυχοδιεγερτικές ουσίες, διεξάγεται ένας μεγάλος αριθμός μελετών και υποψήφια φάρμακα που φαίνεται να υπόσχονται πιθανές λύσεις στο μέλλον και σε αυτό θα αναφερθούμε ολοκληρώνοντας την παρουσίαση.

10. Παραστατίδου, Α., Βασιλόγλου, Κ., et al. (2021). "Συμβουλευτικό Κέντρο και Μονάδα Οικογενειακής Υποστήριξης Μυτιλήνης - ΚΕΘΕΑ: Ένα πρόγραμμα δευτερογενούς πρόληψης και έγκαιρης παρέμβασης για την αντιμετώπιση της χρήσης ουσιών σε ασυνόδετους ανήλικους πρόσφυγες στη Λέσβο." Εξαρτήσεις **36**: 79-84.

11. Πέππας, Ε. (2021). Υπάρχει ανάγκη λειτουργίας ειδικών προγραμμάτων απεξάρτησης για γυναίκες: Η εμπειρία της Μονάδας Απεξάρτησης 18 Άνω, ΨΝΑ. 29ο Πανελλήνιο Συνέδριο Ψυχιατρικής, Διαδικτυακή Διεξαγωγή, 10-13 Ιουνίου 2021, Ελληνική Ψυχιατρική Εταιρεία.

Οι διαφορές φύλου και τα ειδικά προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι γυναίκες χρήστριες ψυχοτρόπων ουσιών είναι δυνατόν να επηρεάσουν τη συμμετοχή τους στη θεραπεία, την παραμονή τους και την ίδια την πορεία της θεραπείας τους. Οι γυναίκες αποτελούν τη μειονότητα σε όλα τα θεραπευτικά προγράμματα τόσο στην Ευρώπη όσο και στην Αμερική με την αναλογία ανδρών / γυναικών να κυμαίνεται από 5:1 έως 2:1. Η εξαρτημένη γυναίκα είναι απρόθυμη να απευθυνθεί σε ένα πρόγραμμα απεξάρτησης καθώς συχνά εμφανίζει σοβαρή ψυχοπαθολογία και ταυτόχρονα έχει να αντιμετωπίσει την υποχρέωση της φροντίδας μικρών παιδιών αλλά και μία σχέση εκμετάλλευσής της από έναν άνδρα τοξικομανή. Αποφεύγει ανδροκρατούμενα θεραπευτικά προγράμματα, λόγω εμπειριών σεξουαλικής κακοποίησης, βίας, πορνείας trafficking και των συνακόλουθων συναισθημάτων φόβου για πιθανή εκμετάλλευση, ντροπής, ενοχής, αυτομομφής. Τίθενται προβληματισμοί για το κατά πόσο το παραδοσιακό σκληρό αντιπαραθετικό αντρικό μοντέλο, μπορεί να είναι βοηθητικό για γυναίκες που έχουν κακοποιηθεί. Οι γυναίκες εξαρτημένες με εμπειρίες κακοποίησης είναι πιο πιθανό να ωφεληθούν από θεραπευτικές προσεγγίσεις μη αντιπαραθετικές, ολιστικές, προσανατολισμένες στην ενδυνάμωση. Οι σύγχρονες τάσεις για τα Προγράμματα που απευθύνονται σε γυναίκες χρήστριες ουσιών εστιάζουν στην υιοθέτηση ενός πλαισίου αρχών φιλικών και με ευαισθησία προς τις γυναίκες (gender sensitive programs). Δίνεται έμφαση στην αναγνώριση ζητημάτων που απασχολούν τις γυναίκες, όπως οι αιτίες της εξάρτησης, ειδικά ζητήματα που συνδέονται με το φύλο, η βία, η χαμηλή αυτοεκτίμηση, οι σχέσεις με την οικογένεια και τους σημαντικούς άλλους, η μητρότητα, η εργασία, το πένθος, η εμφάνιση, η υγεία και η υγιεινή. Η θεραπεία αποτελεί την αφορμή για να αλλάξουν οι γυναίκες την ατομική και κοινωνική τους θέση. Για τους παραπάνω λόγους στη Μονάδα Απεξάρτησης 18 Άνω του ΨΝΑ από το 1997 λειτουργεί Ειδικό Πρόγραμμα Απεξάρτησης Γυναικών το οποίο και θα περιγραφεί.

12. Χρηστίδη, Σ. (2021). Η σημασία της λειτουργίας μιας μονάδας σωματικής αποτοξίνωσης ως πρώτο βήμα για τη θεραπεία της εξάρτησης. 8ο Ψυχοφαρμακολογικό Συνέδριο, Αθήνα, 26-28 Νοεμβρίου 2021, Ελληνική Ψυχιατρική Εταιρεία.

Η εξάρτηση αποτελεί ένα πολυπαραγοντικό φαινόμενο που εξελίσσεται διαρκώς και αλληλεπιδρά με τις γενικότερες κοινωνικοοικονομικές συνθήκες. Τα τελευταία χρόνια οι δομές αντιμετώπισης της εξάρτησης έχουν να αντιμετωπίσουν πολλαπλές προκλήσεις, που συνδέονται σε μεγάλο βαθμό με την αλλαγή της έκτασης και της φύσης του προβλήματος, όπως νέες εξαρτήσεις, νέες ουσίες, αύξηση της χρήσης σε νεότερες ηλικίες, μεταβαλλόμενος και περισσότερο επιβαρυνμένος πληθυσμός στόχος, αύξηση των περιστατικών συννόησης. Για τους λόγους αυτούς στόχος των δομών είναι να διευκολύνουν την πρόσβαση των εξαρτημένων στη θεραπεία και να αντιμετωπίζουν ανασταλτικούς παράγοντες αυτής. Η κλινική εμπειρία δείχνει ότι η δυσκολία του εξαρτημένου να απέχει από κάθε ναρκωτική ουσία που λαμβάνει χωρίς την κατάλληλη φαρμακευτική αγωγή, αποτελεί βασικό ανασταλτικό παράγοντα για την πλήρη απεξάρτηση του και την επανένταξη στην κοινωνία. Έτσι κρίνεται ιδιαίτερα σημαντική η λειτουργία Μονάδων Σωματικής Αποτοξίνωσης, καθώς αυτή όχι μόνο περιορίζει τις επιπτώσεις για την υγεία που συνεπάγεται η εξάρτηση κυρίως από οπιοειδή, αλλά για πολλούς εξαρτημένους συνιστά ένα σημαντικό πρώτο βήμα για την απομάκρυνση τους από τον τρόπο ζωής, που περιστρέφεται γύρω από την αναζήτηση και κατανάλωση παράνομων ψυχοτρόπων ουσιών. Η σωματική αποτοξίνωση εξάλλου αποτελεί προαπαιτούμενο για τα μοντέλα μακρόχρονης παρέμβασης και θεραπείας της εξάρτησης. Βασικός στόχος της Μονάδας Σωματικής Αποτοξίνωσης αποτελεί η αντιμετώπιση των συμπτωμάτων του συνδρόμου στέρησης σε χρήστες οπιοειδών, η ψυχοκοινωνική υποστήριξη και κινητοποίηση, η προετοιμασία και παραπομπή σε κατάλληλο πρόγραμμα απεξάρτησης με προοπτική την οριστική απεξάρτηση από όλες τις εξαρτησιογόνες ουσίες. Θα γίνει αναφορά στη Μονάδα Σωματικής Αποτοξίνωσης που θα λειτουργεί στα πλαίσια του Ψυχιατρικού Νοσοκομείου Αττικής που θα έχει ως γενικό αντικείμενο τη σωματική αποτοξίνωση εξαρτημένων που χρήζουν νοσηλείας σε προστατευόμενο περιβάλλον και εντατικής εξατομικευμένης φροντίδας. Στόχο αποτελεί η ανώδυνη και ακίνδυνη αποτοξίνωση σύμφωνα με διεθνώς καθιερωμένες επιστημονικά καλές πρακτικές.

3. ΜΕΛΕΤΕΣ – ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΧΡΗΣΗΣ

Ξενογλώσση Βιβλιογραφία

1. Antoniou, E. (2020). "Posttraumatic stress disorder postpartum of a woman recovered from drug addiction: A case report." *MDPI Reports* **3**(2).

There is high degree of prevalence and variety of risk factors of postpartum Posttraumatic Stress Disorder (PTSD). However, some postpartum women seem to struggle with their past traumatic life events and previous PTSD can result in them sinking deeper into a new PTSD, a postpartum PTSD. The person who has undergone detoxification has endured a very painful process and there is a strong association between drug addiction and mortality. The aim of this case report study is to raise the understanding of health professionals regarding the impact that these two factors might have on ex-drug addicted women. Data were collected from the Maternity unit of the University Hospital of Larisa in Greece. A mother on day 2 after elective cesarean section confirmed her participation and filled in a Life Events Checklist (LEC-5), Posttraumatic Checklist (PCL-5), Criteria A, and a socio-demographic questionnaire. After the sixth postpartum week, the woman answered via telephone, adapted for postpartum PCL-5. This case study describes vividly and painfully the impact of past drug addiction not only on her cesarean section but also how it affected her postpartum period. Eight past traumatic life events led to the creation of a chronic PTSD, i.e., trauma re-experiencing, avoidance, negative thoughts and feelings, agitation, and reactivity. Unfortunately, in cases of traumatic childbirth, especially cesarean section, when there are past traumatic experiences, such as addiction or sexual abuse, postpartum PTSD is an unbearable experience.

2. Benetou, V., Kanellopoulou, A., et al. (2020). "Diet-Related Behaviors and Diet Quality among School-Aged Adolescents Living in Greece." *Nutrients* **12**(12): 3804.

Prevalence of diet-related behaviors (i.e., breakfast consumption, eating with the family) and their association with a 17-point diet quality score, constructed on the basis of reported frequency (in days/week) of vegetable, fruit, sweets and sugar-sweetened beverages consumption, was investigated among 3525 adolescents (51.5% girls) aged 11, 13 and 15 years, who were participants in the Greek arm of the international Health Behaviour in School-Aged Children (HBSC) cross-sectional study, during 2018. Almost one-third (32.9%) of the sample had breakfast ≤ 1 day/weekdays, 20.2% rarely ate with the family, 26.1% had a meal while watching TV ≥ 5 days/week, 31.7% had a snack in front of a screen ≥ 5 days/week and 24.1% ate in fast-food restaurants at least once/week. Multivariable ordinal logistic regression revealed that eating breakfast ≤ 1 day/weekdays compared to 4–5 days/weekdays (Odds ratio (OR): 1.56, 95% confidence interval (CI): 1.34–1.82), eating rarely with the family compared to almost every day (OR: 1.35, 95% CI: 1.13–1.60) and eating in fast-food restaurants ≥ 2 times/week vs. rarely (OR: 4.59, 95% CI: 3.14–6.70) were associated with higher odds of having poor diet quality. High frequency of having meals/snacks in front of a screen/TV was also associated with poor diet quality. Efforts to prevent or modify these behaviors during adolescence may contribute to healthier diet.

3. Brown, T., S. V/, et al. (2021). "Problematic internet use: The effect of comorbid psychopathology on treatment outcomes." Psychiatry Res: 113789.

Problematic Internet use (PIU) behaviours involve one's maladaptive Internet use and have been often described as secondary manifestations of pre-existing psychopathology. Furthermore, different profiles of PIU sufferers have been proposed. However, little is known of the impact these may be having on treatment responses. Thus, this study aims to investigate the psychopathological profiles of those who seek treatment for PIU within a specialised public outpatient unit and whether these influence treatment outcomes. This research utilised 203 treatment seekers of the Specialized Department of Problematic Internet Use (SD-PIU) of the Psychiatric Hospital of Attica, in Greece (mean age = 26.02; SD = 7.9). To assess psychopathology, the Symptom Checklist-90 Revised (SCL-90-R) was used. Treatment responses were reported either as completed, continued, or drop out. A Latent Class/Profiling-Analysis (LCA) was performed, guided by variations across the SCL-90-R psychopathologies. It indicated two naturally occurring profiles of comorbid psychological symptoms; 66% were classified as the "High Comorbidity" (HC) and 34% as the "Low Comorbidity" (LC) profile. Regarding treatment outcomes, LC patients presented with significantly lower dropout rates and higher levels of completion. The present study poses imperative clinical implications regarding the necessity of specialized treatment planning based on the different PIU treatment seekers psychopathological comorbidities.

4. Chatzaki, M, Pouloupoulos, C. (2020). "Drug Addicts Tattooing During Imprisonment." Εξαρτήσεις **35**: 11-26.

The aim of the study is to understand the phenomenon of tattooing noticed in the case of drug addicts during the time of their imprisonment. The main purpose is to reveal how imprisonment conditions together with addiction, had influenced their initial decision to have themselves tattooed, the selection of the pattern and body part as well as their interrelation to their current status. The study was based on the qualitative research method and the processing of data was completed with content analysis. With the method of deliberate sampling 14 respondents who underwent rehabilitation at one of KETHEA settings, 11 males and 3 females, participated in the in-depth interviews. Participants were asked to have their tattoo photographed and tell its story. The mental pain and the configuration of social identity seem to be a pivotal factor in the decision to have themselves tattooed. Thus, the imprint of the person bearing the tattoo is indicative not only of their imprisonment, addiction and opposition to the penal system, but also depicts intense biographical moments. Additionally, the phenomenon of drug use in penitentiaries is strongly highlighted when the decision of tattooing and its process take place. The selection of the pattern and the part of the body are subjected to the process of interaction that together with social reactions they encounter, seem to be important factors that determine the meaning of the tattoo at the time. Thoughts of modification and complete removal of tattooing, are also recorded, probably as a result of the rehabilitation process but mainly due to the problems that are encountered because of the nature and the origin of the tattoo.

5. Chousidis, I., Chatzimitakos, T., et al. (2020). "Cannabinol in the spotlight: Toxicometabolomic study and behavioral analysis of zebrafish embryos exposed to the unknown cannabinoid." Chemosphere **252**: 126417.

Cannabinol (CBN) is a degradation product of the cannabis metabolite Δ^9 -tetrahydrocannabinol. The CBN concentration in cannabis leaves ranges between 0.1 and 1.6% (w/w of dry weight); it increases as the plant ages and its formation is affected by the storage conditions. As CBN has not been extensively studied so far, the need to examine its impact in vivo is imperative due to the increasing use of cannabis globally. In the study

herein, the CBN toxicity, effects on heart physiology, morphological malformations, behavioral changes and alterations in metabolic pathways of zebrafish larvae upon CBN exposure to sublethal concentrations were examined. The LD50 value was estimated at 1.12 mg/l. At the same time, malformations in zebrafish larvae increased significantly in a dose-dependent manner and exposure to CBN concentrations greater than 0.75 mg/l provoked abnormalities like pericardial edema, yolk sac anomalies and tail bending. Concentrations above this threshold resulted in elongated and shorter in width hearts and in separation of ventricle from atrium. The total movement distance and velocity were increased in dark and decreased in light conditions, in a concentration-dependent manner. Our results showed that CBN acts both as a stimulant and a sedative, with larvae to exhibit altered velocity and bradycardia, respectively. The metabolomic analysis revealed alterations mainly to amino acids, which are related to acute toxicity and hint towards systemic metabolic and neuropathophysiological changes. Taken together, our data indicate increased toxic effects as CBN exposure concentration increases, which should be taken into consideration when studying the impact of cannabis on organisms.

6. Fragou, D., Chao, M., et al. (2021). "Global DNA methylation levels in white blood cells of patients with chronic heroin use disorder. A prospective study." Toxicol Rep **8**: 337-342.

Background: Increasing scientific evidence shows the significant role of epigenetic mechanisms in drug use disorder, abstinence and relapse. Studies on human subjects are limited compared to those on animals, for various reasons such as poly-substance abuse, high drop-out rate and technical difficulties. **Objectives:** Our goal was to evaluate whether a monitored abstinence period of 21 days could induce changes in global DNA methylation in chronic heroin users. **Method:** In the current study, we present data on global DNA methylation on a set of 18 male patients with chronic heroin use disorder, carefully selected based on inclusion and exclusion criteria, who were hospitalized and closely monitored during a 21-day detoxification program, one of the few where no opioid agonist is administered. The participants were sampled twice, once upon enrolment to the program and once upon completion. **Results:** According to our results, no difference in global DNA methylation was detected between samples collected upon enrolment and samples collected upon completion of the program. **Conclusion:** The findings of this study do not rule out the possibility that the 21-day abstinence period was not long enough to observe changes in global DNA methylation, or that abstinence induced site-specific methylation changes (but not global changes), that certainly merit further evaluation.

7. Makri, R., Katsoulis, M., et al. (2022). "Prevalence of Overweight and Obesity and Associated Diet-Related Behaviours and Habits in a Representative Sample of Adolescents in Greece." Children (Basel) **9**(1): 119.

Excessive body weight during adolescence represents a significant public health problem worldwide. Identifying factors associated with its development is crucial. We estimated the prevalence of overweight and obesity in a representative sample of 11, 13 and, 15-year-olds living in Greece and explored the association with diet-related behaviours and habits. Self-reported data on weight, height, diet-related behaviours and habits were used from 3816 students (1898 boys, 1918 girls) participants in the Greek arm of the international Health Behaviour in School-Aged Children (HBSC) study during 2018. Overweight and obesity were defined using the 2007 WHO growth charts classification. Prevalence of overweight was 19.4% in the total sample, 24.1% for boys and 14.7% for girls, and prevalence of obesity was 5.3% in the total sample, 7.3% for boys and 3.4% for girls, respectively. In the total sample, overweight (including obesity) was positively associated with male gender, low family affluence, skipping breakfast, and being on a diet, and inversely associated with age and being physically active. Eating rarely with the family was positively associated with

overweight only among boys and eating snacks/meals in front of screens only among girls. No association was noted for eating in fast-food restaurants, consuming vegetables, fruits, sweets, and sugar-sweetened beverages.

8. Navarro-Martínez, R., E. Chover-Sierra, et al. (2020). "Sleep quality and its association with substance abuse among university students." Clin Neurol Neurosurg. **188**: 105591.

Objective: Poor sleep is one of the greatest health problems with social significance whose prevalence started early in adolescence. The relationship between poor sleep quality and the use of alcohol and illicit substances among university students has not been studied. Our study aimed to determine these relationships and the factors influencing the risk of poor sleep in students from health sciences degrees which are the future healthcare providers. **Patients & Methods:** A cross-sectional study performed in European university students (n=676). Sleep quality was assessed by measuring insomnia symptoms with the Athens insomnia scale (AIS). The CRAFT screening test and AUDIT test were used to measure the use of substances of abuse. **Results:** Insomnia symptoms were highly prevalent (40.2%) and more common among the youngest students ($p=0.012$), who had been studying at the university for less time ($p=0.018$), and had high levels of illicit drug use ($p=0.037$). Good sleep quality represented a significant protective factor for problematic drug use, with an OR of 0.8 (CI95%: 0.76-0.99). In contrast, the category "not having a job" represents risk 1.2 times higher (CI95%: 1.025-1.557) for problematic drug use. The CRAFT score significantly predicted higher insomnia symptoms ($AIS \geq 6$), yielding an OR of 1.2 (CI95%: 1.10-1.32, $p < 0.001$). **Conclusions:** Poor sleep quality is common in university students. There is an inverse association between higher insomnia symptoms and illicit drug abuse being a good sleep quality a protective factor against problematic use of illicit drugs. Several personal and social consequences of illicit drug use are related to poor sleep in this population and it deserves future studies and interventions in order to improve both problems.

9. Orfanidis, A., Gika, H., et al. (2020). "A UHPLC-MS-MS Method for the Determination of 84 Drugs of Abuse and Pharmaceuticals in Blood." J Anal Toxicol. **In press**.

The analysis of blood samples for forensic or clinical intoxication cases is a daily routine in an analytical laboratory. The list of "suspect" drugs of abuse and pharmaceuticals that should be ideally screened is large, so multi-targeted methods for comprehensive detection and quantification is a useful tool in the hands of a toxicologist. In this study the development of an UHPLC-MS-MS method is described for the detection and quantification of 84 drugs and pharmaceuticals in postmortem blood. The target compounds comprise pharmaceutical drugs (antipsychotics, antidepressants etc.), some of the most important groups of drugs of abuse: opiates, cocaine, cannabinoids, amphetamines, benzodiazepines and new psychoactive substances (NPS). Sample pretreatment was studied applying a modified Mini-QuEChERS single step, and the best results were obtained after adding in 200 μ L of sample, a mixture of 20 mg $MgSO_4$, 5 mg K_2CO_3 and 5 mg NaCl together with 600 μ L of cold acetonitrile. After centrifugation, the supernatant was collected for direct injection. LC-MS analysis took place on a C18 column with a gradient elution over 17 minutes. The method was found to be selective, and sensitive offering limits of detection (LOD) ranging from 0.01 to 9.07 ng/mL. Validation included evaluation of limit of quantification (LOQ), recovery, carry-over, matrix effect, accuracy and precision of the method. The method performed satisfactory in relation to established bioanalytical criteria and was therefore applied to the analysis of blood obtained postmortem from chronic drug abusers, offering unambiguous identification and quantitative determination of drugs in postmortem blood.

10. Paleologou, A., Lazaratou, H., et al. (2021). "Gambling in adolescents during the financial crisis in Greece." *Psychiatriki* 32(1): 34-42.

Problem gambling emerges as a serious and ever growing problem of modern societies, largely affecting adolescents as well. The etiology of gambling disorder is complex and multifaceted as it is governed by multiple and interrelated factors. In this context and in light of the pervasive financial crisis in Greece, we conducted a study in order to explore adolescents' gambling involvement in Athens region and also to identify the socio-economic characteristics of adolescents who have engaged into gambling activities. Students were recruited from a sample of schools in Athens area. For the assessment of gambling involvement in adolescents, the Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders-IV Multiple Response Adapted for Juveniles Questionnaire (DSM-IV-MR-J) was administered. Additional self-constructed questions enquired about students' socio-demographic and economic characteristics. Our results indicate that adolescents that had problem with gambling or had at least one pathological item on DSM were more likely to be boys and to have been born in a country other than Greece. Additionally, the proportion of those having at least one pathological item on DSM was greater in those with low school grades. The lack of food in the household due to inability of providing food during the last month was significantly associated with both having problem with gambling and having at least one pathological item on DSM. Furthermore, having been worried that there would not be enough food during the last month and having been fed with a restrained variety of food due to lack of recourses were associated with at least one pathological item on DSM. These findings are congruent with the literature suggesting that youth living under poverty often resort to gambling. In conclusion, our results point out the adverse effects of the financial crisis on the development of problem gambling in adolescents within the Greek society. Problem gambling may have developed in response to the ubiquitous insecurity characterizing the Greek society during this rough time period. Interventions should prioritize endowing adolescents with the necessary coping skills for dealing with daily obstacles or life adversities productively and without losing their self-control.

11. Sypsa, V., Flounzi, E., et al. (2021). "Food insecurity among people who inject drugs in Athens, Greece: a study in the context of ARISTOTLE programme." *Public Health Nutr* 5: 813-818.

Objective: To measure the prevalence of food insecurity and explore related characteristics and behaviours among people who inject drugs (PWID). **Design:** Cross-sectional analysis of a community-based programme for HIV infection among PWID (ARISTOTLE programme). Food insecurity was measured by the Household Food Insecurity Access Scale. Computer-assisted interviews and blood samples were also collected. **Setting:** A fixed location in Athens Metropolitan Area, Greece, during 2012-2013. **Participants:** In total, 2834 unique participants with history of injecting drug use in the past 12 months were recruited over four respondent-driven sampling rounds (approximately 1400/round). **Results:** More than 50 % of PWID were severely or moderately food insecure across all rounds. PWID were more likely to be severely food insecure if they were older than 40 years [adjusted OR (aOR): 1.71, 95 % CI: 1.33-2.19], were women (aOR: 1.49, 95 % CI: 1.17-1.89), from Middle East countries (aOR v. from Greece: 1.80, 95 % CI: 1.04-3.11), had a lower educational level (primary or secondary school v. higher education; aOR: 1.54, 95 % CI: 1.29-1.84), had no current health insurance (aOR: 1.45, 95 % CI: 1.21-1.73), were homeless (aOR: 17.1, 95 % CI: 12.3-23.8) or were living with another drug user (aOR: 1.55, 95 % CI: 1.26-1.91) as compared with those living alone or with family/friends. HIV-infected PWID were more likely to be severely food insecure compared with uninfected (59.0 % v. 51.0 %, respectively, $P = 0.002$); however, this difference was attributed to the confounding effect of homelessness. **Conclusions:** Moderate/severe food insecurity was a significant problem, reaching > 50 % in

this sample of PWID and closely related to socio-demographic characteristics and especially homelessness.

Ελληνική Βιβλιογραφία

1. Γκούντας, Η., Αναγνώστου, Ο., et al. (2021). Μελέτη των μακροχρόνιων επιδημιολογικών και οικονομικών ωφελειών παρέμβασης μικροεξάλειψης ηπατίτιδας C, στα προγράμματα υποκατάστασης του OKANA. 9η Πανελλήνια Συνάντηση AIDS & Ηπατίτιδες 2020. Αθήνα, 23-25 Σεπτεμβρίου 2021.
2. Μηλιώτη, Ε. (2020). Διερεύνηση Παραγόντων που επηρεάζουν την ποιότητα ζωής μελών θεραπευτικού προγράμματος υποκατάστασης οπιοειδών με βουπρενορφίνη. Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης, Τμήμα Ιατρικής. Αλεξανδρούπολη.

Εισαγωγή: Οι επιπτώσεις της χρήσης ουσιών παρεμβαίνουν στην Ποιότητα Ζωής των χρηστών, οδηγώντας την σε μια συνολική επιδείνωση σε βιοψυχοκοινωνικό επίπεδο. Κατά τη διάρκεια της οικονομικής κρίσης στην Ελλάδα η Ποιότητα Ζωής των χρηστών υποβαθμίστηκε εξαιτίας των προϋπαρχόντων προβλημάτων. Μία από τις θεραπευτικές επιλογές για τον εθισμό στην ηρωίνη είναι η παρακολούθηση προγράμματος υποκατάστασής της με μεθαδόνη ή βουπρενορφίνη. Στην Ελλάδα, τα προγράμματα αυτά υλοποιούνται από τον Οργανισμό Κατά των Ναρκωτικών (Ο.ΚΑ.ΝΑ.), ο οποίος, αριθμεί, μεταξύ άλλων, 64 Μονάδες Υποκατάστασης σε όλη την Ελλάδα, εξυπηρετώντας 8.105 ενεργά μέλη, σύμφωνα με στοιχεία του 2019. **Σκοπός:** Η εκτίμηση της Ποιότητας Ζωής των μελών μίας Μονάδας, όπως την αντιλαμβάνονται τα ίδια, σε μία χρονική στιγμή. Επίσης, η διερεύνηση της σχέσης της Ποιότητας Ζωής τους με παραμέτρους που αφορούν τη συμμετοχή τους στο πρόγραμμα (συχνότητα προσέλευσης, λήψη φαρμάκου στο χέρι, υποτροπές, δοσολογία υποκατάστατου). **Υλικό και Μέθοδος:** Συμμετείχαν 73 άτομα (64 άντρες, 9 γυναίκες), μέλη της Μονάδας Ιπποκράτειου Γενικού Νοσοκομείου Θεσσαλονίκης. Για την διεξαγωγή της έρευνας επιλέχθηκε η ποσοτική μέθοδος και χρησιμοποιήθηκαν 2 ερωτηματολόγια: το ερωτηματολόγιο αξιολόγησης της ποιότητας ζωής WHOQOL-BREF του Παγκόσμιου Οργανισμού Υγείας, στην ελληνική του εκδοχή και ένα ερωτηματολόγιο που συντάχθηκε για τους σκοπούς της συγκεκριμένης έρευνας. **Αποτελέσματα:** Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι η πλειοψηφία των συμμετεχόντων της έρευνας σημείωσε χαμηλότερα σκορ στους 3 παράγοντες του WHOQOL-BREF σε σύγκριση με τις τιμές του γενικού πληθυσμού, συγκεκριμένα: Σωματική Υγεία 67.98% έναντι 74.58%, Ψυχολογική Υγεία 60.78% έναντι 66.79%, Κοινωνικές Σχέσεις 56.44% έναντι 71.49% και ψηλότερο σκορ στον (τέταρτο) τελευταίο παράγοντα, δηλαδή στο Περιβάλλον 62.71% έναντι 54.06%. Επίσης, το σκορ στη Συνολική Ποιότητα Ζωής ήταν ψηλότερο στην ομάδα ελέγχου (73,69% έναντι 58,36%). Η Συνολική Ποιότητα Ζωής για τους άνδρες και τις γυναίκες του δείγματος δεν σημείωσε στατιστικά σημαντική διαφορά (Άνδρες M.O. = 11,7 Γυναίκες M.O. = 11,8). Η μεταβλητή «Ηλικία» σχετίζεται αρνητικά με την Συνολική Ποιότητα Ζωής ($r = -0,239$, $p = 0,042$). Οι άστεγοι εμφάνισαν χαμηλότερη Ποιότητα Ζωής σε σχέση με 8 αυτούς που διαμένουν σε οικία (M.O. = 8,7 για τους άστεγους έναντι M.O. = 11,9 για αυτούς που μένουν σε οικία). Σημαντικά αρνητική συσχέτιση παρατηρήθηκε μεταξύ των μεταβλητών «χρόνια παραμονής στο πρόγραμμα υποκατάστασης» και «Συνολική Ποιότητα Ζωής» ($r = 0,279$, $p = 0,017$). Περισσότερο από όλους τους παράγοντες φάνηκε να επηρεάζεται ο παράγοντας Ψυχολογική Υγεία ($r = -0,355$, $p = 0,002$) και Σωματική Υγεία ($r = -0,270$, $p = 0,021$). Οι συμμετέχοντες που λαμβάνουν κάτω από 8mg βουπρενορφίνης σημείωσαν καλύτερη Ποιότητα Ζωής σε όλα τα επίπεδα σε σχέση με αυτούς που λαμβάνουν πάνω από 8 mg (Σωματική Υγεία M.O. = 15,1 έναντι 13,2, Ψυχολογική Υγεία M.O. = 13,3 έναντι 11,9, Κοινωνικές Σχέσεις M.O. = 13,3 έναντι 10,9 και Περιβάλλον M.O. = 13,9 έναντι 12,2). Όσον αφορά αυτούς που παίρνουν φάρμακο στο σπίτι, σημείωσαν καλύτερη Ποιότητα Ζωής (M.O. = 12,4) σε σχέση με αυτούς που δεν παίρνουν (M.O. = 10,6). Οι συμμετέχοντες που δεν κάνουν χρήση βενζοδιαζεπινών σημείωσαν καλύτερη Ποιότητα Ζωής (M.O. = 13,0) σε σύγκριση με αυτούς που κάνουν

παράλληλη χρήση (M.O. = 11,1). Τέλος, δεν παρατηρήθηκε στατιστικά σημαντική διαφορά στη Συνολική Ποιότητα Ζωής μεταξύ αυτών που έχουν υποβληθεί σε θεραπεία για την Ηπατίτιδα C και αυτών που δεν έχουν υποβληθεί. Συμπεράσματα: Η Ποιότητα Ζωής των μελών της Μονάδας Ο.ΚΑ.ΝΑ. σημείωσε χαμηλότερη βαθμολογία από το γενικό πληθυσμό στους 3 παράγοντες: Σωματική Υγεία, Ψυχολογική Υγεία και Κοινωνικές Σχέσεις. Στον παράγοντα Περιβάλλον, η βαθμολογία που συγκεντρώθηκε ήταν ψηλότερη από εκείνη του γενικού πληθυσμού.

3. Ρούσσος, Σ., Αναγνώστου, Ο., et al. (2021). Αξιολόγηση του αντικτύπου της πανδημίας COVID-10 σε ευάλωτες κοινωνικές ομάδες στην Αθήνα. 9η Πανελλήνια Συνάντηση AIDS & Ηπατίτιδες 2020. Αθήνα, 23-25 Σεπτεμβρίου 2021, Επιστημονική Εταιρεία Επιδημιολογίας, Βιοστατιστικής & Προληπτικής Ιατρικής.
4. Τσιρογιάννη, Ε., Ρούσσος, Σ., et al. (2021). Επίδραση των μέτρων κοινωνικής αποστασιοποίησης στην διάρκεια της πανδημίας Covid-19, σε χρήστες ενέσιμων ναρκωτικών στην Θεσσαλονίκη. 9η Πανελλήνια Συνάντηση AIDS & Ηπατίτιδες 2020. Αθήνα, 23-25 Σεπτεμβρίου 2021.

4. ΜΟΛΥΣΜΑΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΑΣΘΕΝΕΙΕΣ

Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία

1. Des Jarlais, D., Sydsa, V., et al. (2020). "HIV Outbreaks Among People Who Inject Drugs in Europe, North America, and Israel." Lancet HIV 7(6): 434-442.

During 2011-16, HIV outbreaks occurred among people who inject drugs (PWID) in Canada (southeastern Saskatchewan), Greece (Athens), Ireland (Dublin), Israel (Tel Aviv), Luxembourg, Romania (Bucharest), Scotland (Glasgow), and USA (Scott County, Indiana). Factors common to many of these outbreaks included community economic problems, homelessness, and changes in drug injection patterns. The outbreaks differed in size (from under 100 to over 1000 newly reported HIV cases among PWID) and in the extent to which combined prevention had been implemented before, during, and after the outbreaks. Countries need to ensure high coverage of HIV prevention services and coverage higher than the current UNAIDS recommendation might be needed in areas in which short acting drugs are injected. In addition, monitoring of PWID with special attention for changing drug use patterns, risk behaviours, and susceptible subgroups (eg, PWID experiencing homelessness) needs to be in place to prevent or rapidly detect and contain new HIV outbreaks.

2. Flountzi, E., Lim, A., et al. (2022). "Modeling the impact of interventions during an outbreak of HIV infection among people who inject drugs in 2012-2013 in Athens, Greece." Drug Alcohol Depend 234(109396).

Background: A large HIV outbreak in People Who Inject Drugs (PWID) occurred in Athens, Greece in 2011-2013. In response, opioid substitution treatment (OST) and needle and syringe programs (NSP) were scaled-up and a seek-test-treat program was introduced in mid-2012. We aim to assess the impact of these interventions. **Methods:** A mathematical model of HIV transmission among PWID was calibrated to data available over time (2009-2013) on HIV prevalence, NSP/antiretroviral treatment (ART) coverage and high-risk injection. A combined interventions scenario, including decrease in high-risk injection through linkage to OST and modification of risk behaviours and access to NSP and ART, was compared to a counterfactual scenario (no improvement at the levels of these interventions), with HIV incidence being the main outcome. **Results:** HIV incidence increased from <0.1 new cases/100 person-years (in 2009) to 11.0 new cases/100 person-years (in 2012). Under both models, a subsequent decline was projected following early 2012, with incidence at the end of 2013 in the combined interventions scenario being lower by 77% compared to the counterfactual. The projected reduction in incidence under the intervention scenario was in agreement with empirical data. HIV prevalence would have escalated to 20.4% (95% CrI: 16.9%, 23.6%) in 2013 under the counterfactual scenario (vs. 16.8% (95% CrI: 11.2%, 23.0%) under the combined interventions scenario). In total, 31.4% of HIV cases (392) were averted over 2012-2013. **Conclusion:** These results underline the importance of high-coverage harm reduction programs and of community-based interventions to rapidly reach PWID most in need.

3. Gountas, I., Nikolopoulos, G., et al. (2021). "Could the 2010 HIV outbreak in Athens, Greece have been prevented? A mathematical modeling study." *PLoS One* **16**(10): e0258267.

Introduction: In 2009 and 2010, Athens, Greece experienced a hepatitis C virus (HCV) and a Human Immunodeficiency Virus (HIV) outbreak among People Who Inject Drugs (PWID), respectively. The HCV outbreak was not detected, while that of HIV was identified in 2011. The integrated HIV-interventions, launched in early 2012, managed to reduce directly the HIV incidence and indirectly the HCV incidence. This study aims to assess what would have been the course of the HIV outbreak and its associated economic consequences if the 2009 HCV outbreak had been detected and integrated interventions had been initiated 1- or 2-years earlier. **Methods:** The model was calibrated to reproduce the observed HIV epidemiological and clinical parameters among PWID of Athens, Greece. We examined the effect of the 1- or 2-years earlier detection scenarios, the 1-year later detection, the non-detection scenario, and compared them to the status quo scenario. **Results:** Cumulative HIV cases, under the status-quo scenario during 2009-2019, were 1360 (90% Credible intervals: 290, 2470). If the HCV outbreak had been detected 1- or 2- years earlier, with immediate initiation of integrated interventions, 740 and 1110 HIV cases could be averted by 2019, respectively. Regarding the costs, if there was an efficient notification system to detect the HCV outbreak 1 or 2 years earlier, 35.2-53.2 million euros could be saved compared to the status quo by 2019. **Conclusions:** If the HCV outbreak had been detected and promptly addressed, the HIV outbreak would have been prevented and 35.2-53.2 million euros could have been saved.

4. Hatzakis, A., Malliori, M. (2020). "Securing sustainable funding for viral hepatitis elimination plans." *Liver Int.* **40**(2): 260-270.

The majority of people infected with chronic hepatitis C virus (HCV) in the European Union (EU) remain undiagnosed and untreated. During recent years, immigration to EU has further increased HCV prevalence. It has been estimated that, out of the 4.2 million adults affected by HCV infection in the 31 EU/ European Economic Area (EEA) countries, as many as 580 000 are migrants. Additionally, HCV is highly prevalent and under addressed in Eastern Europe. In 2013, the introduction of highly effective treatments for HCV with direct-acting antivirals created an unprecedented opportunity to cure almost all patients, reduce HCV transmission and eliminate the disease. However, in many settings, HCV elimination poses a serious challenge for countries' health spending. On 6 June 2018, the Hepatitis B and C Public Policy Association held the 2nd EU HCV Policy summit. It was emphasized that key stakeholders should work collaboratively since only a few countries in the EU are on track to achieve HCV elimination by 2030. In particular, more effort is needed for universal screening. The micro-elimination approach in specific populations is less complex and less costly than country-wide elimination programmes and is an important first step in many settings. Preliminary data suggest that implementation of the World Health Organization (WHO) Global Health Sector Strategy on Viral Hepatitis can be cost saving. However, innovative financing mechanisms are needed to raise funds upfront for scaling up screening, treatment and harm reduction interventions that can lead to HCV elimination by 2030, the stated goal of the WHO.

5. Pavlopoulou, I., Dikaloti, S., et al. (2020). "High-risk behaviors and their association with awareness of HIV status among participants of a large-scale prevention intervention in Athens, Greece." *BMC Public Health.* **20**(1): 105.

Background: Aristotle was a seek-test-treat intervention during an outbreak of human immunodeficiency virus (HIV) infection among people who inject drugs (PWID) in Athens, Greece that started in 2011. The aims of this analysis were: (1) to study changes of drug injection-related and sexual behaviors over the course of Aristotle; and (2) to compare the likelihood of risky behaviors among PWID who were aware and unaware of their HIV status.

Methods: Aristotle (2012-2013) involved five successive respondent-driven sampling rounds of approximately 1400 PWID each; eligible PWID could participate in multiple rounds. Participants were interviewed using a questionnaire, were tested for HIV, and were classified as HIV-positive aware of their status (AHS), HIV-positive unaware of their status (UHS), and HIV-negative. Piecewise linear generalized estimating equation models were used to regress repeatedly measured binary outcomes (high-risk behaviors) against covariates. **Results:** Aristotle recruited 3320 PWID (84.5% males, median age 34.2 years). Overall, 7110 interviews and blood samples were collected. The proportion of HIV-positive first-time participants who were aware of their HIV infection increased from 21.8% in round A to 36.4% in the last round. The odds of dividing drugs at least half of the time in the past 12 months with a syringe someone else had already used fell from round A to B by 90% [Odds Ratio (OR) (95% Confidence Interval-CI): 0.10 (0.04, 0.23)] among AHS and by 63% among UHS [OR (95% CI): 0.37 (0.19, 0.72)]. This drop was significantly larger ($p=0.02$) among AHS. There were also decreases in frequency of injection and in receptive syringe sharing in the past 12 months but they were not significantly different between AHS (66 and 47%, respectively) and UHS (63 and 33%, respectively). Condom use increased only among male AHS from round B to the last round [OR (95% CI): 1.24 (1.01, 1.52)]. **Conclusions:** The prevalence of risky behaviors related to drug injection decreased in the context of Aristotle. Knowledge of HIV infection was associated with safer drug injection-related behaviors among PWID. This highlights the need for comprehensive interventions that scale-up HIV testing and help PWID become aware of their HIV status.

6. Roussos, S., Paraskevis, D., et al. (2022). "Ongoing HIV transmission following a large outbreak among people who inject drugs in Athens, Greece (2014-20)." *Addiction* **117**(6): 1670-1682.

Background and aims: The human immunodeficiency virus (HIV) outbreak among people who inject drugs (PWID) in Athens, Greece in 2011-13 was the largest recent epidemic in Europe and North America. We aimed to assess trends in HIV prevalence, drug use and access to prevention among PWID in Athens to estimate HIV incidence and identify risk factors and to explore HIV-1 dispersal using molecular methods during 2014-20. **Methods:** Two community-based HIV/hepatitis C programmes on PWID were implemented in 2012-13 ($n = 3320$) and 2018-20 ($n = 1635$) through consecutive respondent-driven sampling (RDS) rounds. PWID were uniquely identified among rounds/programmes. We obtained RDS-weighted HIV prevalence estimates per round for 2018-20 and compared them to 2012-13. We assessed changes in HIV status, behaviours and access to prevention in PWID participating in both periods. We estimated HIV incidence in a cohort of seronegative PWID as the number of HIV seroconversions/100 person-years during 2014-20 and used Cox regression to identify associated risk factors. Molecular sequencing and phylogenetic analysis were performed in HIV seroconverters. **Results:** HIV prevalence per round ranged between 12.0 and 16.2% in 2012-13 and 10.7 and 11.3% in 2018-20 with overlapping 95% confidence intervals (95% CI). Among PWID participating in both programmes, HIV prevalence (95% CI) increased from 14.2% (11.7-17.1%) in 2012-13 to 22.0% (19.0-25.3%) in 2018-20 ($P < 0.001$). There was a deterioration in socio-economic characteristics such as homelessness [from 16.2% (95% CI = 13.5-19.2%) to 25.6% (22.3-29.0%)], a shift in cocaine use [16.6% (13.9-19.6%) versus 28.1% (24.7-31.7%)], reduced access to free syringes [51.8% (48.0-55.7%) versus 44.5% (40.7-48.3%)] and a decrease in daily injecting [36.2% (32.6-39.9%) versus 28.5% (25.2-32.1%)]. HIV incidence (95% CI) in 2014-20 was 1.94 (1.50-2.52) new cases/100 person-years and younger age, lower educational level, larger injection network and daily injecting were risk factors. Almost 9% of HIV seroconversions occurred within a newly expanding phylogenetic cluster. **Conclusions:** In Athens, Greece, compared with the period 2012-13, in the period 2018-20 there was a deterioration in socio-economic conditions among people who inject drugs, an increase in the use of cocaine, reduced access to needle and syringe programmes and stable low levels of human

immunodeficiency virus testing. Ongoing human immunodeficiency virus transmission was documented during 2014-20 in existing as well as new transmission clusters.

7. Touloumi, G., Karakosta, A., et al. (2020). "Design and Development of a Viral Hepatitis and HIV Infection Screening Program (Hprolipsis) for the General, Greek Roma, and Migrant Populations of Greece: Protocol for Three Cross-Sectional Health Examination Surveys." *JMIR Res Protoc.* **9**(1): e13578.

Background: Although infectious diseases are globally on the decline, they remain a major global public health problem. Among them, the hepatitis B virus (HBV) or hepatitis C virus (HCV) and HIV infection are of primary interest. Valid prevalence data on these infections are sparse in Greece, especially for vulnerable populations. **Objective:** This study aimed to present the design and methods of Hprolipsis, an integrated viral hepatitis and HIV screening program administered to adults (≥ 18 years) from the general, Greek Roma, and migrant populations. Its aims were to estimate the prevalence of HBV, HCV, and HIV; assess infectious disease knowledge level; design, implement, and assess population-specific awareness actions; and offer individual counseling and referral when indicated and HBV vaccination to susceptible Roma and migrants. **Methods:** Multistage, stratified, random sampling based on the 2011 Census was applied to select the general population sample, and nonprobability multistage quota sampling was used for Roma and migrant sample selection. Trained personnel made home (general population) or community (Roma and migrants) visits. Collected blood samples were tested for Hepatitis B surface Antigen, Hepatitis B core Antibody, Hepatitis B surface Antibody, Hepatitis C Antibody, and HIV 1,2 Antibody. The surveys were conducted during May 2013 and June 2016. To estimate an HCV prevalence of 1.5% with 0.3 precision, the required general population sample size was estimated to be 6000. As migrants constitute 10% of the whole Greek population, the migrant sample size was set to 600. A feasible sample size of 500 Greek Roma was set. **Results:** In total, 6006 individuals from the general population (response rate 72%), 534 Greek Roma, and 612 migrants were recruited. Blood test results are available for 4245 individuals from the general population, 523 Roma, and 537 migrants. **Conclusions:** Hprolipsis is the first nationwide survey on HBV, HCV, and HIV. Its results will enhance our understanding of the health needs and disease burden of these diseases in the 3 studied populations. Its implementation provided useful recommendations for future studies, particularly in vulnerable populations.

8. Wiessing, L., Kalamara, E., et al. (2021). "Univariable associations between a history of incarceration and HIV and HCV prevalence among people who inject drugs across 17 countries in Europe 2006 to 2020 - is the precautionary principle applicable?" *Euro Surveill* **49**: 2002093.

Background: People who inject drugs (PWID) are frequently incarcerated, which is associated with multiple negative health outcomes. **Aim:** We aimed to estimate the associations between a history of incarceration and prevalence of HIV and HCV infection among PWID in Europe. **Methods:** Aggregate data from PWID recruited in drug services (excluding prison services) or elsewhere in the community were reported by 17 of 30 countries (16 per virus) collaborating in a European drug monitoring system (2006-2020; $n = 52,368$ HIV+/-; $n = 47,268$ HCV+/-). Country-specific odds ratios (OR) and prevalence ratios (PR) were calculated from country totals of HIV and HCV antibody status and self-reported life-time incarceration history, and pooled using meta-analyses. Country-specific and overall population attributable risk (PAR) were estimated using pooled PR. **Results:** Univariable HIV OR ranged between 0.73 and 6.37 (median: 2.1; pooled OR: 1.92; 95% CI: 1.52-2.42). Pooled PR was 1.66 (95% CI 1.38-1.98), giving a PAR of 25.8% (95% CI 16.7-34.0). Univariable anti-HCV OR ranged between 1.06 and 5.04 (median: 2.70; pooled OR: 2.51; 95% CI: 2.17-2.91). Pooled PR was 1.42 (95% CI: 1.28-1.58) and PAR 16.7% (95% CI: 11.8-21.7). Subgroup

analyses showed differences in the OR for HCV by geographical region, with lower estimates in southern Europe. **Conclusion:** In univariable analysis, a history of incarceration was associated with positive HIV and HCV serostatus among PWID in Europe. Applying the precautionary principle would suggest finding alternatives to incarceration of PWID and strengthening health and social services in prison and after release ('throughcare').

Ελληνική Βιβλιογραφία

1. 9η Πανελλήνια Συνάντηση «AIDS, Ηπατίτιδες & Αναδυόμενα Νοσήματα – Πρόληψη – Διάγνωση – Θεραπεία, Αθήνα, 23-25 Σεπτεμβρίου 2021, Επιστημονική Εταιρεία Επιδημιολογίας, Βιοστατιστικής & Προληπτικής Ιατρικής.
2. Αναγνώστου, Ο., Μίχα, Κ., et al. (2021). Επικαιροποίηση του καταρράκτη φροντίδας χρόνιας ηπατίτιδας C (ΧΗC) στα εξαρτημένα άτομα που βρίσκονται στα προγράμματα υποκατάστασης του OKANA κατά το έτος 2021. 9η Πανελλήνια Συνάντηση AIDS & Ηπατίτιδες 2020. Αθήνα, 23-25 Σεπτεμβρίου 2021.
3. Γκούντας, Η., Αναγνώστου, Ο., et al. (2021). Μελέτη των μακροχρόνιων επιδημιολογικών και οικονομικών ωφελιών παρέμβασης μικροεξάλειψης ηπατίτιδας C, στα προγράμματα υποκατάστασης του OKANA. 9η Πανελλήνια Συνάντηση AIDS & Ηπατίτιδες 2020. Αθήνα, 23-25 Σεπτεμβρίου 2021.
4. Ίσαρη, Α., Δρυμούση, Α., et al. (2021). Πρωτόκολλο θεραπείας για την εξάλειψη της HCV-Έγκαιρη διάγνωση συλλοιμώξεων HIV/HCV στον πληθυσμό των ΧΕΝ. 9η Πανελλήνια Συνάντηση AIDS & Ηπατίτιδες 2020. Αθήνα, 23-25 Σεπτεμβρίου 2021, Επιστημονική Εταιρεία Επιδημιολογίας, Βιοστατιστικής & Προληπτικής Ιατρικής.
5. Σύψα, Β., Ρούσσος, Σ., et al. (2021). Καταρράκτης φροντίδας ηπατίτιδας C σε χρήστες ενδοφλέβιων ναρκωτικών στην Θεσσαλονίκη: Πρόγραμμα ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ. 9η Πανελλήνια Συνάντηση AIDS & Ηπατίτιδες 2020. Αθήνα, 23-25 Σεπτεμβρίου 2021.
6. Σύψα, Β., Ρούσσος, Σ., et al. (2021). Εκτίμηση του επιπολασμού και της επίπτωσης HIV σε χρήστες ενδοφλέβιων ναρκωτικών στην Θεσσαλονίκη - Πρόγραμμα ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ. 9η Πανελλήνια Συνάντηση AIDS & Ηπατίτιδες 2020. Αθήνα, 23-25 Σεπτεμβρίου 2021.
7. Τσιρογιάννη, Ε., Αγοραστού, Π., et al. (2021). Ρυθμός επαναλοίμωξης σε χρήστες ενέσιμων ναρκωτικών (ΧΕΝ), που υποτροπίασαν στη χρήση ουσιών μετά από επιτυχή ANTI-HCV θεραπεία. Δεδομένα από εξειδικευμένο ηπατολογικό κέντρο στην Θεσσαλονίκη. 9η Πανελλήνια Συνάντηση AIDS & Ηπατίτιδες 2020. Αθήνα, 23-25 Σεπτεμβρίου 2021, Επιστημονική Εταιρεία Επιδημιολογίας, Βιοστατιστικής & Προληπτικής Ιατρικής.
8. Τσιρογιάννη, Ε., Φωτακίδου, Χ., et al. (2021). Μικροεξάλειψη της ηπατίτιδας C στη ΜΟΘΕ OKANA Αγίου Παύλου Θεσσαλονίκης. 9η Πανελλήνια Συνάντηση AIDS & Ηπατίτιδες 2020. Αθήνα, 23-25 Σεπτεμβρίου 2021, Επιστημονική Εταιρεία Επιδημιολογίας, Βιοστατιστικής & Προληπτικής Ιατρικής.
9. Τσιρογιάννη, Ε., Φωτακίδου, Χ., et al. (2021). Αύξηση του επιπολασμού της HIV λοίμωξης σε δύο ΜΟΘΕ OKANA Θεσσαλονίκης κατά την περίοδο Covid. 9η Πανελλήνια Συνάντηση AIDS & Ηπατίτιδες 2020. Αθήνα, 23-25 Σεπτεμβρίου 2021, Επιστημονική Εταιρεία Επιδημιολογίας, Βιοστατιστικής & Προληπτικής Ιατρικής.
10. Τσιρογιάννη, Ε., Χατζηδήμου, Μ., et al. (2021). Μικροεξάλειψη της ηπατίτιδας C στη Δ' ΜΟΘΕ ΟΣΕ-Λιμάνι OKANA Θεσσαλονίκης. 9η Πανελλήνια Συνάντηση AIDS & Ηπατίτιδες 2020. Αθήνα, 23-25 Σεπτεμβρίου 2021, Επιστημονική Εταιρεία Επιδημιολογίας, Βιοστατιστικής & Προληπτικής Ιατρικής.

5. ΠΡΟΛΗΨΗ

Ελληνική Βιβλιογραφία

1. 10η Πανελλήνια Συνάντηση «AIDS, Ηπατίτιδες & Αναδυόμενα Νοσήματα – Πρόληψη – Διάγνωση – Θεραπεία, Αθήνα, 22-24 Σεπτεμβρίου 2022, Επιστημονική Εταιρεία Επιδημιολογίας, Βιοστατιστικής & Προληπτικής Ιατρικής.
2. 13η Πανελλήνια Συνάντηση Φορέων Πρόληψης της Εξάρτησης. «Η Πρόληψη Απο-Τιμά και Αξιο-Ποιεί όσα φέρνει η Ζωή» Κέρκυρα, 28 Σεπτεμβρίου – 01 Οκτωβρίου 2022, Πανελλήνιο Δίκτυο Φορέων Πρόληψης της Εξάρτησης & Κέντρο Πρόληψης των Εξαρτήσεων και Προαγωγής της Ψυχοκοινωνικής Υγείας Π.Ε. Κέρκυρας ΔΗ.ΜΟ.Π. «ΝΙΚΟΣ ΜΩΡΟΣ».

Το Πανελλήνιο Δίκτυο Φορέων Πρόληψης της Εξάρτησης πριν από τρία σχεδόν χρόνια ξεκίνησε ένα ταξίδι από το Ηράκλειο της Κρήτης με προορισμό την Κέρκυρα, από την 12η στην 13η Πανελλήνια Συνάντηση. Ένα ταξίδι με πηδάλιο το νου και την καρδιά σε ταραγμένες θάλασσες και δύσκολους καιρούς. Στη 12η Πανελλήνια Συνάντηση με έναν προφητικό τρόπο αναδείξαμε την Πρόληψη ως ένα διακριτό Επιστημονικό πεδίο αλλά και ως Τέχνη, που υπηρετεί τον Άνθρωπο και το ευ ζην. Η πανδημία στη συνέχεια μας έδωσε την ευκαιρία να αποδείξουμε έμπρακτα τον τρόπο που η Πρόληψη τιμά τη ζωή και υπερασπίζεται όλα όσα μας συνδέουν με αυτή. Η πανδημία ανέδειξε με μεγαλύτερη ένταση από ποτέ τις ρωγμές της κοινωνίας μας και τα σύγχρονα κοινωνικά προβλήματα, προ(σ)καλώντας μας σε μία διαδικασία αναστοχασμού, κατανόησης της νέας πραγματικότητας, αναζήτησης και νέας νοηματοδότησης. Οι άνθρωποι της πρόληψης, ως αναζητητές, βρισκόμαστε αντιμέτωποι με πολλά ερωτήματα και προκλήσεις όπως: Ποιος άραγε είναι ο κόσμος που θέλουμε; Τι σημαίνει στέλεχος πρόληψης στον κόσμο που έρχεται και πώς οι άνθρωποι της πρόληψης τοποθετούμαστε στη νέα πραγματικότητα; Οι συνθήκες μας προ(σ)καλούν να επανατοποθετηθούμε, να ξανασυστηθούμε ως πρόσωπα, ομάδες και κοινότητες και να προσδιορίσουμε το νέο βηματισμό της πρόληψης στη μετά covid εποχή. Μία τραυματική εμπειρία, η οποία όμως μέσα στο ασφαλές πλαίσιο του Δικτύου μας μπορεί να μετασχηματιστεί σε δύναμη για ζωή και ανασύνταξη δυνάμεων προς έναν κόσμο που επιθυμούμε να συνδιαμορφώσουμε. Σε αυτήν την αναζήτηση έχουμε ανάγκη το άνοιγμα και την αξιοποίηση άλλων πεδίων, όπως είναι ο πολιτισμός, η τέχνη, η ιστορία και η οικολογία, αλλά και την άμεση επαφή και σύνδεσή μας με την κοινότητα. Κι αυτό γιατί συνειδητοποιούμε περισσότερο από ποτέ την αξία των δικτύων, της συνεργασίας, της σύνδεσης και της αλληλεγγύης και το στοχασμό πάνω σε αυτά, ως το μοναδικό δρόμο βιωσιμότητας και εξέλιξης όλων μας. Το πέρασμα από το «εγώ» στο «εμείς», τη σύνδεση του ατομικού με το συλλογικό, για να μπορούμε να δούμε την πρόληψη, την κοινωνία και τον κόσμο μας με προοπτική. Σε αυτήν την ιστορική στιγμή ένα πολύ σημαντικό μέλος του Δικτύου που έχει συμβάλει στην εξέλιξη του και τη διαφύλαξη των αρχών και αξιών του, το Κέντρο Πρόληψης της Κέρκυρας ΔΗΜΟΠ «Νίκος Μώρος», έρχεται να μας προσφέρει εκείνο το μεταβατικό χώρο και τόπο συνάντησης όλης αυτής της εμπειρίας και της δημιουργικής αναζήτησης.

6. ΣΥΝΝΟΣΗΡΟΤΗΤΑ

Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία

1. Farhoudian, A., Baldacchino, A., et al. (2020). "COVID-19 and Substance Use Disorders: Recommendations to a Comprehensive Healthcare Response. An International Society of Addiction Medicine Practice and Policy Interest Group Position Paper." Basic Clin Neurosci. **11**(2): 133-150.

Coronavirus Disease 2019 (COVID-19) is escalating all over the world and has higher morbidities and mortalities in certain vulnerable populations. People Who Use Drugs (PWUD) are a marginalized and stigmatized group with weaker immunity responses, vulnerability to stress, poor health conditions, high-risk behaviors, and lower access to health care services. These conditions put them at a higher risk of COVID-19 infection and its complications. In this paper, an international group of experts on addiction medicine, infectious diseases, and disaster psychiatry explore the possible raised concerns in this issue and provide recommendations to manage the comorbidity of COVID-19 and Substance Use Disorder (SUD).

2. Fish, S., Christidi, F., et al. (2021). "Interaction of schizophrenia and chronic cannabis use on reward anticipation sensitivity." NPJ Schizophr **7**(1): 33.

Chronic cannabis use and schizophrenia are both thought to affect reward processing. While behavioural and neural effects on reward processing have been investigated in both conditions, their interaction has not been studied, although chronic cannabis use is common among these patients. In the present study eighty-nine participants divided into four groups (control chronic cannabis users and non-users; schizophrenia patient cannabis users and non-users) performed a two-choice decision task, preceded by monetary cues (high/low reward/punishment or neutral), while being scanned using functional magnetic resonance imaging. Reward and punishment anticipation resulted in activation of regions of interest including the thalamus, striatum, amygdala and insula. Chronic cannabis use and schizophrenia had opposing effects on reward anticipation sensitivity. More specifically control users and patient non-users showed faster behavioural responses and increased activity in anterior/posterior insula for high magnitude cues compared to control non-users and patient users. The same interaction pattern was observed in the activation of the right thalamus for reward versus punishment cues. This study provided evidence for interaction of chronic cannabis use and schizophrenia on reward processing and highlights the need for future research addressing the significance of this interaction for the pathophysiology of these conditions and its clinical consequences.

Ελληνική Βιβλιογραφία

Αναγνώστου, Ο., Μίχα, Κ., et al. (2021). Επικαιροποίηση του καταρράκτη φροντίδας χρόνιας ηπατίτιδας C (ΧΗC) στα εξαρτημένα άτομα που βρίσκονται στα προγράμματα υποκατάστασης του ΟΚΑΝΑ κατά το έτος 2021. 9η Πανελλήνια Συνάντηση AIDS & Ηπατίτιδες 2020. Αθήνα, 23-25 Σεπτεμβρίου 2021.

7. ΨΥΧΟΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΠΡΟΕΚΤΑΣΕΙΣ

Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία

Patsika, E., Malliori, M. (2021). "Artists and psychoactive substances use." *Psychiatriki* **32**(1): 75-78.

It is a well-established common notion that artists appear to use and abuse psychoactive substances more frequently and heavily than non-artists. The purpose of this study was to investigate if this holds true. The sample consisted of 118 participants, both artists and non-artists. They were asked to complete the ASSIST questionnaire, developed by the World Health Organization, that includes closed questions on substance use along with an additional questionnaire on demographic characteristics. The questionnaires were posted online in a digital platform. The artists scored significantly higher on substance use than the other professionals. Women reported less psychoactive substance use compared to men. The results confirmed the study hypothesis, in line with previous research findings. The number of similar studies in the international literature is limited. Our results are particularly useful but due to significant limitations of this study further investigation is suggested, as well as further examination of the causes of the phenomenon.

Ελληνική Βιβλιογραφία

1. Thern, E., Ramstedt, M., et al. (2020). "Μακρόχρονη επίδραση της ανεργίας των νέων στην νοσηρότητα από το αλκοόλ." *Εξαρτήσεις* **34**: 79-92.

Στόχος: Να ελέγξει εάν η έκθεση στην ανεργία κατά τη νεαρή ενηλικίωση, σχετίζεται με αυξημένο μεταγενέστερο κίνδυνο για νοσηρότητα από αίτια που σχετίζονται με το αλκοόλ. Σχεδιασμός: Μια εθνική, διαχρονική πληθυσμιακή μελέτη που βασίζεται σε επίσημα αρχεία. Χώρος: Σουηδία. Συμμετέχοντες: Συνολικά 16.490 άτομα που γεννήθηκαν από το 1967 έως το 1978 και συμμετείχαν στην έρευνα για το Εργατικό Δυναμικό σε ηλικία μεταξύ 16-24 ετών, το διάστημα 1990-1995. Μετρήσεις: Οι πληροφορίες σχετικά με τη νοσηρότητα που σχετίζεται με το αλκοόλ, λήφθηκαν από το Εθνικό Αρχείο Κίνησης Ασθενών (National Hospital Discharge Register). Το Σουηδικό αρχείο για την ενδονοσοκομειακή φροντίδα ασθενών για προβλήματα με το αλκοόλ αξιοποιήθηκε για να οριστεί το αποτέλεσμα. Επίσης, συγκεντρώθηκαν πληροφορίες για το φύλο, τη χώρα γέννησης, καθώς και στοιχεία για τους γονείς: εκπαιδευτικό επίπεδο, κοινωνικο-οικονομική κατάσταση και προβλήματα υγείας που σχετίζονται με το αλκοόλ. Ο μέσος χρόνος follow up ήταν τα 22 έτη. Πραγματοποιήθηκε ανάλυση παλινδρόμησης Cox για να βρεθεί η αναλογία κινδύνου (HR) με διάστημα εμπιστοσύνης (CI) 95%. Ευρήματα: Σε σύγκριση με τους φοιτητές πλήρους απασχόλησης, τα άτομα που βίωσαν βραχυπρόθεσμη ή μακροπρόθεσμη ανεργία σε νεαρή ηλικία, εμφάνιζαν αυξημένο κίνδυνο νοσηρότητας από αίτια που σχετίζονταν με το αλκοόλ αργότερα στην ζωή. Συμπεράσματα: Στην Σουηδία, μια εθνική μελέτη που βασίζεται σε επίσημα αρχεία με 22-ετές follow up, υποστηρίζει ότι το να είναι κανείς άνεργος σε νεαρή ηλικία σχετίζεται με αυξημένο κίνδυνο νοσηρότητας από αίτια που σχετίζεται με το αλκοόλ αργότερα στην ζωή.

2. Καγγελάρη, P. (2021). *Ο Τοξικομανής και ο Νόμος*. Αθήνα, ΕΚΚΡΕΜΕΣ.

Στην ξέφρενη πορεία της ζωής τους, κάποιοι τοξικομανείς θα αποτελέσουν το βασικό πληθυσμό των ελληνικών φυλακών. Ο κρατούμενος τοξικομανής, ήδη ένοχος και φυλακισμένος στην ίδια του την οικογένεια, εκδραματίζει κοινωνικά την ιστορία του,

θέτοντας και επίσημα τον εαυτό του εκτός νόμου, βάση κάποιας φαινομενικά άσχετης κατηγορίας. Απαξιώνοντας τον νόμο, επικυρώνει την ψυχική απουσία του Συμβολικού Νόμου-Πατέρα, αναζητώντας τον ιδιότυπα. Πέρα από τα όρια και μέσα από τις μητρικές λειτουργίες των ουσιών, θα επιχειρήσει να ακυρώσει το τραύμα του κατακερματισμένου ψυχισμού του και, ως σώμα που πράττει, παραβατεί, θα φτάσει σε μια νέα μήτρα, τη φυλακή. Η γυναίκα, εξεγειρόμενη και προς το κοινωνικό της φύλο, θα διεκδικήσει τον ανδρισμό, ώσπου να τον χάσει και αυτόν κατά την καταβρόχθιση όλων των ανθρώπινων από την ουσία. Σ' αυτό το αναγκαστικό πλαίσιο βιοεξουσίας, η θεραπεία απεξάρτησης θα αποτελέσει το πέρασμα προς το συμβολικό Νόμο και την ελευθερία, μέσα από τον Λόγο, την Τέχνη και τους Άλλους.

3. Λιάπης, Χ. (2020). "Χρήση ουσιών σε άστεγες εγκυμονούσες, εν μέσω Covid-19." Εξαρτήσεις **35**: 98-109.

Ιδιαίτερα ευαίσθητη πληθυσμιακή ομάδα αποτελούν οι έγκυες γυναίκες που μαζί με την ψυχολογική πίεση της κυοφορίας, εν μέσω της πρωτόφαντης πανδημικής βιοκοινωνικής κρίσης την οποία έχει προκαλέσει ο SARS-CoV-2, καλούνται να αντιμετωπίσουν και το φάσμα των εξαρτήσεων, το οποίο συχνά συνυφίνεται με συνθήκες αστεγίας και ανεπαρκούς ή και βίαιου συντροφικού περιβάλλοντος. Αυτή η επιπλέον ψυχολογική πίεση που αποδεδειγμένα υφίστανται οι έγκυες χρήστριες ουσιών, οι οποίες λαμβάνουν υπηρεσίες απεξάρτησης, εν μέσω πανδημίας, μπορεί να οδηγήσει σε υποτροπές που συχνά ευνοούνται και από την αναγκαστική μετεξέλιξη των παρεχόμενων υπηρεσιών προς την κατεύθυνση της τηλευποστήριξης, αντί των δια ζώσης συνεδρίων. Μ ε τον εμβρυϊκό εγκέφαλο να καλείται να ανταπεξέλθει νευροαναπτυξιακά σε ένα κυτταροτοξικό περιβάλλον, πιθανής φλεγμονής, αυξημένης έκκρισης κατεχολαμινών της μητέρας, ψυχοδραστικών ουσιών και ψυχοτρόπων φαρμάκων, την ίδια στιγμή που η εγκυμονούσα χρήστρια αντιμετωπίζει ένα κοινωνικό πανδημικά απειλητικό περιβάλλον μιας τοξικά εντεινόμενης αποστασιοποίησης, αστεγίας, επικίνδυνης για την ίδια και για το έμβρυο - αλλά και για την Δημοσία Υγεία- περιπλάνησης και συγχρωτισμού στους τόπους διακίνησης, επιβάλλεται να επανεκτιμήσουμε το θεραπευτικό πλαίσιο των παρεχόμενων υπηρεσιών σε αυτήν την πολλαπλά ευαίσθητη κοινωνική ομάδα.

4. Νανούρη, Α. (2021). Κοκαΐνη και άλλες ψυχοδιεγερτικές ουσίες, εξάρτηση, θεραπευτικές προκλήσεις. 8ο Ψυχοφαρμακολογικό Συνέδριο, Αθήνα, 26-28 Νοεμβρίου 2021, Ελληνική Ψυχιατρική Εταιρεία.

Η χρήση κοκαΐνης και ψυχοδιεγερτικών ουσιών παρουσιάζει μεγάλη αύξηση την τελευταία 20ετία, παρεκτοπίζοντας παλιότερες ουσίες, ενώ εμφανίζονται διαρκώς καινούργιες, με συχνά απρόβλεπτο και ελάχιστα κατανοητό μηχανισμό δράσης. Η κύρια επίδρασή τους αφορά στην αύξηση της εγρήγορσης και της γνωστικής λειτουργίας. Ταξινομούνται σε φαρμακευτικές ουσίες και συνταγογραφούνται για ιατρικές διαταραχές, με κύρια την ΔΕΠΥ και σε ουσίες που δανέμονται παράνομα και οι βασικές κατηγορίες αυτών είναι η κοκαΐνη, τα αμφεταμινικού τύπου ψυχοδιεγερτικά και οι συνθετικές καθιόνες. Στην παρουσίαση θα αναλύσουμε τις κατηγορίες των ψυχοδιεγερτικών ουσιών, θα αναφερθούμε στις βασικές διαφορές τους και στον τρόπο δράσης τους, καθώς και στις επιθυμητές επιδράσεις από την πλευρά του χρήστη. Θα δούμε πότε η χρήση των ψυχοδιεγερτικών γίνεται κατάχρηση και πότε εξάρτηση και τις συνέπειες αυτών στην σωματική και ψυχική υγεία, όπως επίσης και τους παράγοντες κινδύνου και τα κριτήρια διάγνωσης της εξάρτησης στα ψυχοδιεγερτικά. Παρόλο που στην παρούσα φάση δεν υπάρχουν εγκεκριμένες από τον FDA φαρμακολογικές θεραπείες για την εξάρτηση στις ψυχοδιεγερτικές ουσίες, διεξάγεται ένας μεγάλος αριθμός μελετών και υποψήφια φάρμακα που φαίνεται να υπόσχονται πιθανές λύσεις στο μέλλον και σε αυτό θα αναφερθούμε ολοκληρώνοντας την παρουσίαση.

5. Πετράκη, Μ. (2021). «Η επίδραση του Covid-19 στην ψυχική υγεία χρηστών ψυχοδραστικών ουσιών που απευθύνονται στον Συμβουλευτικό Σταθμό Απεξάρτησης 18 ΑΝΩ του ΨΝΑ Ιατρική Σχολή, ΕΚΠΑ. Αθήνα.

Εισαγωγή: Η χρήση ψυχοδραστικών ουσιών αποτελεί ένα μεγάλο, αλλά υπαρκτό πρόβλημα, το οποίο εντοπίζεται τόσο στη χώρα μας όσο και παγκοσμίως. Πολύ συχνά η ψυχολογική κατάσταση στην οποία βρίσκεται το άτομο, σε συνδυασμό με διάφορους οικογενειακούς και κοινωνικούς παράγοντες μπορούν να τον ωθήσουν στη χρήση ουσιών. Την ίδια στιγμή, οι συνθήκες που βιώνουμε όλοι από τις αρχές του 2020 και το ξέσπασμα, στα τέλη του 2019, της πανδημίας του ιού Covid-19, είναι πρωτόγνωρες. Ο φόβος λόγω της μεταδοτικότητας του ιού, η επικινδυνότητά του και οι περίοδοι εγκλεισμού, στους οποίους έχουμε αναγκαστεί να ζούμε, αποτελούν επιπλέον ισχυρούς παράγοντες επιβάρυνσης της ψυχικής υγείας των ατόμων, πολλών δε μάλλον των χρηστών. **Σκοπός:** Η παρούσα έρευνα έχει σκοπό να αναδείξει την επίδραση της πανδημίας Covid-19 στην ψυχική υγεία ατόμων, χρηστών ψυχοδραστικών ουσιών, που προσέρχονται με αίτημα θεραπείας στο θεραπευτικό πρόγραμμα απεξάρτησης 18ΑΝΩ του ΨΝΑ. Όσον αφορά την αξιολόγηση της ψυχικής υγείας θα γίνει διερεύνηση των επιπέδων άγχους στα εξαρτημένα άτομα εν μέσω πανδημίας Covid-19 σε συνάρτηση με την αύξηση ή μείωση ή αποχής από την χρήση ψυχοδραστικών ουσιών. Πιο συγκεκριμένα, στόχοι της έρευνας είναι: Πρώτον, η διερεύνηση των επιπέδων άγχους των εξαρτημένων ατόμων από ουσίες, όταν προσέρχονται για θεραπεία, εν μέσω της πανδημίας από τον Covid-19. Δεύτερον, η διερεύνηση της αύξησης ή μείωσης ή διατήρησης αποχής των ατόμων από εξαρτησιογόνες ουσίες, σε συνάρτηση με τα επίπεδα άγχους τα οποία διαπιστώθηκαν σε αυτούς. Τρίτον, η επιρροή των μέτρων προστασίας καθώς και των σχετικών απαγορεύσεων στις συνθήκες διαβίωσης τους, στον τρόπο και στην συχνότητα χρήσης της εκάστοτε ουσίας. Τέλος, θα διερευνηθεί το μέγεθος της ανταπόκρισης που υπήρξε στην φαρμακευτική αγωγή, εξαιτίας των συγκεκριμένων συνθηκών. **Μεθοδολογία:** Συγχρονική έρευνα η οποία διεξήχθη από τον Σεπτέμβριο έως και τον Δεκέμβριο του 2020 στη Μονάδα Απεξάρτησης 18ΑΝΩ, του Ψυχιατρικού Νοσοκομείου Αττικής. Στην έρευνα συμμετείχαν 70 άντρες, μέσης ηλικίας 35 ετών, εξαρτημένοι από ουσίες, οι οποίοι απευθύνθηκαν με αίτημα θεραπείας στους δύο Συμβουλευτικούς Σταθμούς ενηλίκων αντρών του 18ΑΝΩ. Για τη συλλογή των δεδομένων χρησιμοποιήθηκε η κλίμακα μέτρησης άγχους του Spielberger, η οποία στηρίζεται σε μία τετράβαθμη κλίμακα, που παρουσιάζει το άγχος ως κατάσταση και ως χαρακτηριστικό της προσωπικότητας. Συγκεκριμένα, η κλίμακα μέτρησης άγχους του Spielberger είναι ένα ερωτηματολόγιο αυτοαναφοράς που αποτελείται από 40 συνολικά θέματα. Τα πρώτα 20 θέματα αφορούν στο πώς αισθάνεται κάποιος τη στιγμή που απαντά στο ερωτηματολόγιο (το άγχος ως κατάσταση), ενώ τα υπόλοιπα 20 θέματα απαντώνται με βάση το πώς αισθάνεται γενικά (το άγχος ως χαρακτηριστικό της προσωπικότητας). Έτσι, στο ερωτηματολόγιο άγχους του Spielberger (STAI) διαχωρίζεται το άγχος ως κατάσταση (state) από το άγχος ως χαρακτηριστικό της προσωπικότητας (trait). Επίσης, χρησιμοποιήθηκε το ερωτηματολόγιο The Treatment Demand Indicator (TDI), το οποίο είναι ο Δείκτης Αίτησης Θεραπευτικής Βοήθειας σε Χρήστες Ναρκωτικών (ΔΑΘ). Το ερωτηματολόγιο συμπεριλαμβάνει πληροφορίες για την κατάσταση του εξαρτημένου ατόμου, όταν αυτό προσεγγίζει τα θεραπευτικά προγράμματα. Οι βασικές ενότητες που συμπεριλαμβάνει είναι οι εξής: στοιχεία επαφής/ιστορικό θεραπείας, κοινωνικοδημογραφικά χαρακτηριστικά, χρήση ουσιών και συμπεριφορά υψηλού κινδύνου. **Αποτελέσματα:** Παρατηρήθηκε αύξηση του ποσοστού ανεργίας των συμμετεχόντων, καθώς πριν την εκδήλωση της πανδημίας ισούταν με 54,3%, κατά την διάρκεια της πρώτης καραντίνας αυξήθηκε στο 67,1% και κατά τον τελευταίο μήνα έφτασε στο 77,1%. Όσον αφορά τις συνθήκες διαβίωσης των συμμετεχόντων, παρατηρήθηκε στατιστικά σημαντική αύξηση του ποσοστού των ατόμων που διέμεναν με τους γονείς τους πριν την εκδήλωση της πανδημίας (38,6%) με αυτό που σημειώθηκε κατά την διάρκεια του τελευταίου μήνα (54,3%) ($p=0,001$). Όσον αφορά την χρήση ουσιών παρατηρήθηκε στατιστικά σημαντική μείωση του ποσοστού των ατόμων που έπιναν αλκοόλ κατά την διάρκεια της πρώτης καραντίνας (11,4%), σε

σύγκριση με το αντίστοιχο ποσοστό που σημειώθηκε κατά την διάρκεια του τελευταίου μήνα (2,9%) ($p=0,031$). Στατιστικά σημαντική ήταν και η μείωση του ποσοστού των ατόμων που έκαναν χρήση κοκαΐνης πριν την εκδήλωση της πανδημίας (28,6%), συγκριτικά με το ποσοστό των ατόμων που έκαναν χρήση κατά την διάρκεια του τελευταίου μήνα (20%) ($p=0,031$). Εξίσου σημαντική ήταν και η μείωση του ποσοστού των ατόμων που έκαναν χρήση και κάποιας άλλης ουσίας εκτός της κύριας ουσίας χρήσης, μεταξύ των περιόδων, πριν την εκδήλωση της πανδημίας (71,2%) με αυτό που σημειώθηκε κατά την διάρκεια της πρώτης καραντίνας (58,1%) ($p=0,012$). Αναφορικά με την συχνότητα χρήσης, παρατηρήθηκε ότι το ποσοστό των ατόμων που έκανε καθημερινή χρήση ουσιών πριν την εκδήλωση της πανδημίας (62,1%) μειώθηκε σημαντικά συγκριτικά με το ποσοστό που παρατηρήθηκε κατά την διάρκεια της πρώτης καραντίνας (47,8%) ($p=0,049$). Το ποσοστό των συμμετεχόντων που είχαν επισκεφθεί κάποιον ψυχίατρο πριν την εκδήλωση της πανδημίας ήταν ίσο με 74,3%, μειώθηκε στο 52,9% κατά την διάρκεια της πρώτης καραντίνας και αυξήθηκε πάλι στο 65,7% κατά την διάρκεια του τελευταίου μήνα. Το ποσοστό των ατόμων που χρησιμοποιούσε την φαρμακευτική του αγωγή σύμφωνα με τις οδηγίες του γιατρού, πάρα πολύ, πριν την εκδήλωση της πανδημίας ισούταν με (44,7%), αυξήθηκε σημαντικά συγκριτικά με το ποσοστό που παρατηρήθηκε κατά την διάρκεια του τελευταίου μήνα (70,5%) ($p=0,008$). Όσον αφορά την κλίμακα «State Anxiety Scale», το άγχος ως κατάσταση, προέκυψε ότι τα άτομα που αύξησαν την χρήση ουσιών μεταξύ των δύο χρονικών στιγμών, κατά την διάρκεια της πρώτης καραντίνας και κατά την διάρκεια του τελευταίου μήνα, παρουσίασαν στατιστικά σημαντικά υψηλότερες τιμές στην κλίμακα, τόσο συγκριτικά με τα άτομα που μείωσαν τη χρήση ($p=0,025$), όσο και σε σύγκριση με τα άτομα που δεν μετέβαλαν τη χρήση ουσιών ($p=0,043$). **Συμπεράσματα:** Η παρούσα έρευνα αποτελεί μια προσπάθεια αποτύπωσης της επίδρασης της πανδημίας Covid-19 στην ψυχική υγεία και καθημερινότητα των χρηστών ψυχοδραστικών ουσιών, όταν αυτοί προσέρχονται με αίτημα θεραπείας σε ένα οργανωμένο θεραπευτικό πρόγραμμα απεξάρτησης. Τα ευρήματα που προκύπτουν καταδεικνύουν πως στην δύσκολη περίοδο που διανύουμε, περίοδο πανδημίας, άνθρωποι εξαρτημένοι από ουσίες, αποφασίζουν και απευθύνονται σε ένα θεραπευτικό πρόγραμμα απεξάρτησης και κατορθώνουν παρά τις δύσκολες για τους ίδιους συνθήκες να μην ακολουθήσουν τη γενικότερη τάση αύξησης της χρήσης.

6. Πούλιος, Α., Τριανταφυλλίδου, Σ., et al. (2021). Διαφοροποίηση του CHEMSEX από άλλες μορφές σεξουαλικοποιημένης χρήσης ουσιών: Παράγοντες σεξουαλικής και ψυχοκοινωνικής υγείας. 9η Πανελλήνια Συνάντηση AIDS & Ηπατίτιδες 2020. Αθήνα, 23-25 Σεπτεμβρίου 2021, Επιστημονική Εταιρεία Επιδημιολογίας, Βιοστατιστικής & Προληπτικής Ιατρικής.
7. Ρούσσου, Β., Χαρίλα, Ν. (2020). "Η επίδραση των πρώιμων δυσλειτουργικών σχημάτων και της ιδιοσυγκρασίας στον εθισμό στο διαδίκτυο σε νεαρούς ενήλικες." *Εξαρτήσεις* 34: 49-63.

Τα τελευταία χρόνια ο εθισμός στο διαδίκτυο έχει καθιερωθεί ως ένας ορισμός που εξηγεί μία κλινική διαταραχή που συχνά χρήζει θεραπείας. Μετά από ποικίλες έρευνες, η Αμερικανική Ψυχιατρική Εταιρεία συμπεριέλαβε την διάγνωση του εθισμού στο διαδίκτυο στο DSM V. Σκοπός της παρούσας έρευνας, είναι να μελετήσει πιθανές συσχετίσεις ανάμεσα στα Πρώιμα Δυσλειτουργικά Σχήματα και την ιδιοσυγκρασία με τον εθισμό στο διαδίκτυο. Χορηγήθηκαν μέσω της ηλεκτρονικής πλατφόρμας "google forms", τα ερωτηματολόγια Young's Schema Questionnaire Short Form (YSQ-S3, Young J.E., 2003), ερωτηματολόγιο ιδιοσυγκρασίας (Strelau) και το ερωτηματολόγιο εθισμού στο διαδίκτυο (Φιλιππάκη, Τ-Ε, & Γιοβαζολιάς, Θ., 2015). Το δείγμα αποτελείτο από 208 φοιτητές ηλικίας 18 έως 30 ετών. Τα αποτελέσματα της έρευνας υποδεικνύουν πως υπάρχει στατιστικά σημαντική συσχέτιση με τα Πρώιμα Δυσλειτουργικά Σχήματα, εκτός από της Αυτοθυσίας και τον εθισμό στο διαδίκτυο. Αυτό μπορεί να αποδεικνύει ότι τα μορφοποιημένα σχήματα από νεαρή ηλικία μπορεί να αποτελούν μια τάση του ατόμου για υπερβολική χρήση του διαδικτύου. Επιπλέον, αναδεικνύεται στατιστικώς σημαντική συνάφεια ανάμεσα στον εθισμό

στο διαδίκτυο και όλες τις υποκλίμακες του Ερωτηματολογίου Ιδιοσυγκρασίας Ενηλίκων (Δύναμη Διέγερσης, Δύναμη Αναστολής και Κινητικότητα Νευρικών Διαδικασιών). Τέλος, θετική συνάφεια βρέθηκε ανάμεσα στο φύλο, το επίπεδο σπουδών και την αυτο-αξιολόγηση της υγείας με τον εθισμό στο διαδίκτυο.

8. Σμυρνάκη, Μ. and Η. Κουρκουτάς (2020). "Επιθετική ή και παραβατική συμπεριφορά μαθητών Δημοτικού σχολείου: Οι αντιλήψεις των εκπαιδευτικών για την αιτιολογία και τη διαχείρισή τους." Εξαρτήσεις 1(34): 10-28.

Η παρούσα ποιοτική μελέτη διερευνά τις αντιλήψεις εκπαιδευτικών πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης σχετικά με την αιτιολογία και τη διαχείριση της επιθετικής ή/και παραβατικής συμπεριφοράς μαθητών δημοτικού σχολείου. Πρόκειται για μελέτη περίπτωσης, η οποία πραγματοποιήθηκε στα τρία δημοτικά σχολεία μιας ημιαστικής περιοχής του Νομού Ηρακλείου Κρήτης. Για την διεξαγωγή της έρευνας πραγματοποιήθηκαν δύο ομάδες εστίασης (focus groups), όπου συμμετείχαν από οκτώ εκπαιδευτικοί μαθητών Δ', Ε' και ΣΤ' τάξης στην κάθε ομάδα. Η ανάλυση περιεχομένου των δύο ομάδων εστίασης των εκπαιδευτικών ανέδειξε τα ακόλουθα κύρια ευρήματα: 1) οι επιθετικές ή και παραβατικές συμπεριφορές των μαθητών αποδίδονται στη δυσλειτουργία της οικογένειας και του σχολείου, καθώς επίσης, και σε ειδικότερα χαρακτηριστικά της συγκεκριμένης περιοχής μελέτης (ημιαστική περιοχή, χαρακτηριστικά κυρίαρχης περιοχής καταγωγής, εργατικές κατοικίες, μετανάστες), 2) οι παράγοντες που δυσκολεύουν τους εκπαιδευτικούς κατά τη διαχείριση των συμπεριφορών αυτών των μαθητών αφορούν στην έλλειψη ουσιαστικής συνεργασίας εκ μέρους των γονέων, των ειδικών, αλλά και σε προσωπικές τους δυσκολίες (διαχείριση αρνητικών συναισθημάτων, ακαμψία, δυσκολίες αλληλεπίδρασης/σχέσης, οριοθέτησης κ.α.) 3) στις προτάσεις τους για την αποτελεσματικότερη αντιμετώπιση των μαθητών αυτών, οι εκπαιδευτικοί τονίζουν την αναγκαιότητα ύπαρξης ψυχολόγου σε σταθερή βάση στο χώρο του σχολείου για παράλληλη υποστήριξη και παρέμβαση στους γονείς, τους εκπαιδευτικούς και τους μαθητές. Τα αποτελέσματα της μελέτης τονίζουν την αναγκαιότητα ενίσχυσης της προσπάθειας των εκπαιδευτικών ως προς τη διαχείριση των επιθετικών ή και παραβατικών συμπεριφορών των μαθητών τους και μπορούν να αξιοποιηθούν στον σχεδιασμό και την εφαρμογή σχετικών παρεμβάσεων με στόχο την υποστήριξη-ενδυνάμωση των συγκεκριμένων μαθητών και την πρόληψη της εξέλιξης των συμπτωματικών συμπεριφορών τους.

9. Σφακιανάκης, Ν., Φίστα, Κ. (2021). Μετασχηματισμοί της ταυτότητας μέσα από τον λόγο των πρώην εξαρτημένων: Μια Θεματική Ανάλυση. 8ο Ψυχοφαρμακολογικό Συνέδριο της Ελληνικής Ψυχιατρικής Εταιρείας, Αθήνα, 26-28 Νοεμβρίου, 2021, Ελληνική Ψυχιατρική Εταιρεία.

Αντικείμενο της παρούσας έρευνας αποτελεί η μελέτη της ταυτότητας των πρώην εξαρτημένων ατόμων από ψυχοτρόπες ουσίες. Το ενδιαφέρον εστιάστηκε στο πως η ταυτότητα παρουσιάζεται μέσα από τον λόγο των άμεσα ενδιαφερόμενων. Ο τρόπος με τον οποίο αναφέρονται στην ταυτότητα οι συμμετέχοντες μελετήθηκε ξεχωριστά για την κάθε περίοδο: Πριν από την χρήση, κατά την χρήση, μετά την χρήση. Η συλλογή των δεδομένων πραγματοποιήθηκε μέσω της διεξαγωγής επτά ημιδομημένων συνεντεύξεων και για την ανάλυσή τους επιλέχθηκε η μέθοδος της Θεματικής Ανάλυσης. Από την θεματική ανάλυση, προέκυψαν επτά βασικά θέματα που αφορούν τον τρόπο με τον οποίο το δείγμα παρουσιάζει την ταυτότητά του και τα οποία οργανώθηκαν στις τρεις βασικές ενότητες που αφορούν τις περιόδους αναφορικά με τη χρήση. Τα θέματα της πρώτης ενότητας, αποτελούν ο "Ασυνήθιστος Εαυτός" και ο "Συνηθισμένος Εαυτός", η δεύτερη περίοδος καλύπτεται από τον "Ενδυναμωμένο Νέο Εαυτό", τον "Κρυφό Εαυτό" και τον "Προβληματικό Εαυτό" και τέλος, για την περίοδο μετά τη χρήση προέκυψαν δύο θέματα: ο "Νέος Βελτιωμένος Εαυτός" και ο "Διαρκής Κίνδυνος Επιστροφής στο Απεχθές Περιβάλλον". Μέσα από την ανάλυση του λόγων των συμμετεχόντων/ουσών παρατηρήθηκαν οι διάφοροι

μετασχηματισμοί της ταυτότητάς τους, ενώ ταυτόχρονα αναδείχθηκε ο σημαντικός ρόλος που διαδραματίζει η αντιλαμβανόμενη από τα άτομα ταυτότητα όσον αφορά την έναρξη και την πορεία τόσο της χρήσης όσο και της απεξάρτησης.

10. Τζιάρας, Κ. (2021). "Η εξάρτηση από ψυχότροπες ουσίες ως ιστορικό φαινόμενο. Το παράδειγμα του ελληνικού μεσοπολέμου. Στοιχεία για την διαθεσιμότητα, την προσφορά και τα δίκτυα του εμπορίου." Εξαρτήσεις 36: 85-97.

Το φαινόμενο των εξαρτήσεων από ψυχότροπες ουσίες εμφανίστηκε ως πρόβλημα κοινωνικό, κατά τις δεκαετίες του 1960 και 1970 στον Δυτικό Κόσμο και από την δεκαετία του 1980 στην Ελλάδα, απασχολώντας με κλιμακούμενη ένταση την κοινή γνώμη, τον Τύπο, την επιστημονική κοινότητα και την κρατική πολιτική. Ως φαινόμενο κοινωνικό, είναι ένα φαινόμενο με ιστορικότητα. Οι ρίζες του εντοπίζονται συχνά στην βιβλιογραφία στον 19ο αιώνα και συνδέονται με την βιομηχανική κοινωνία, τον καπιταλισμό και τη ζωή των φτωχών στρωμάτων στον αστικό χώρο. Το συγκεκριμένο νεωτερικό πλαίσιο ορίζει την εξάρτηση ως πολυπαραγοντικό κοινωνικό φαινόμενο και ως ακραία μορφή αλλοτρίωσης. Στην Ελλάδα, πριν την Μικρασιατική Καταστροφή, η χρήση εκτιμάται ότι είχε προκαπιταλιστικά χαρακτηριστικά και εντασσόταν σε πρακτικές και τελετουργίες του κόσμου της υπαίθρου.

11. Χρηστίδη, Σ. (2021). Χρήση εξαρτησιογόνων ουσιών και γυναίκα, ποιοί παράγοντες συμβάλλουν στην εγκαθίδρυση μιας δύσκολης και γεμάτη προκλήσεις σχέση. 29ο Πανελλήνιο Συνέδριο Ψυχιατρικής, Διαδικτυακή Διεξαγωγή, 10-13 Ιουνίου 2021, Ελληνική Ψυχιατρική Εταιρεία.

Παρά το γεγονός ότι η χρήση ουσιών και η εξάρτηση είναι συχνότερες στους άνδρες σε σχέση με τις γυναίκες, τα πρόσφατα ποσοστά επικράτησης αποδεικνύουν ότι η εξάρτηση από τις ουσίες δεν έχει συγκεκριμένο γένος ενώ η ψαλίδα ανάμεσα στα δύο φύλα φαίνεται να κλείνει. Οι γυναίκες καταναλώνουν πιο σκληρά ναρκωτικά σε πιο νεαρές ηλικίες, ξεκινούν τη χρήση νόμιμων και παράνομων ναρκωτικών σε χαμηλότερες δόσεις ενώ αυξάνουν τις ποσότητες αλκοόλ, κάνναβης, οπιοειδών και κοκαΐνης που καταναλώνουν, γρηγορότερα σε σχέση με τους άνδρες και οδηγούνται πιο γρήγορα στον εθισμό. Όταν εθιστούν αντιμετωπίζουν μεγαλύτερη δυσκολία να απέχουν και υποτροπιάζουν ευκολότερα μετά από μια περίοδο αποχής λαμβάνοντας μεγαλύτερες δόσεις. Μια σειρά βιολογικών, ψυχολογικών και κοινωνικών παραγόντων καθορίζουν την πορεία της εξάρτησης στη γυναίκα. Οι γυναίκες αντιδρούν διαφορετικά στη δράση των φαρμάκων και των ναρκωτικών ουσιών λόγω των διαστάσεών τους και των ορμονολογικών διακυμάνσεων κατά τη διάρκεια του κύκλου με αποτέλεσμα να εμφανίζουν πιο γρήγορα τοξίκωση και εθισμό. Παρουσιάζουν μεγαλύτερη ευαισθησία στην ανταμοιβή, αλλά και μεγαλύτερη προσαρμοστικότητα στις αρνητικές συνέπειες της χρήσης. Στις εξαρτημένες γυναίκες υπάρχει υψηλή επικράτηση κακοποίησης καθώς εκτιμάται ότι το 85% των γυναικών υπό θεραπεία αναφέρουν ιστορικό φυσικής, συναισθηματικής ή σεξουαλικής κακοποίησης. Όταν δεν αντιμετωπίζονται οι συνέπειες της κακοποίησης οι γυναίκες επιστρέφουν στη χρήση. Έχουν δυσκολία να αναγνωρίσουν το πρόβλημά τους ενώ και οι επαγγελματίες δυσκολεύονται να διαγνώσουν τη χρήση ουσιών στις γυναίκες σε σχέση με τους άνδρες. Όμως ακόμη και όταν ζητούν βοήθεια, σε πολλές χώρες αντιμετωπίζουν πολλά πρακτικά και οικονομικά εμπόδια. Οι γυναίκες που εντάσσονται όμως σε κάποια θεραπευτική διαδικασία φαίνεται να έχουν έκβαση παρόμοια με αυτή των ανδρών. Με σεβασμό λοιπόν στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της γυναίκας τοξικομανούς και ακολουθώντας τα ευρωπαϊκά πρότυπα (gender sensitive προγράμματα) καλούμαστε να δίνουμε ιδιαίτερη έμφαση και φροντίδα στη γυναίκα τοξικομανή.

Παράρτημα

ΣΕ ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

1. Antoniou, E., O. E., et al. (2020). "Posttraumatic stress disorder postpartum of a woman recovered from drug addiction: A case report." MDPI Reports **3**(2).
2. Basdeki, I., C. Tsirimiagkou, et al. (2021). "Moderately increased alcohol consumption is associated with higher pressure wave reflections and blood pressure in men." Nutr Metab Cardiovasc Dis **31**(1): 85-94.
3. Bellos, S., P. Petrikis, et al. (2020). "Prevalence of Alcohol Use Disorders and Their Association with Sociodemographic Determinants and Depression/Anxiety Disorders in a Representative Sample of the Greek General Population." Psychiatry J. **10**: 4841050.
4. Benetou, V., A. Kanellopoulou, et al. (2020). "Diet-Related Behaviors and Diet Quality among School-Aged Adolescents Living in Greece." Nutrients **12**(12): 3804.
5. Björnsson, E., K. Hauksson, et al. (2020). "Abstinence from alcohol and alcohol rehabilitation therapy in alcoholic liver disease: a population-based study." Scand J Gastroenterol. : 1-7.
6. Brown, T., S. V/, et al. (2021). "Problematic internet use: The effect of comorbid psychopathology on treatment outcomes." Psychiatry Res. 113789.
7. Chatzaki, M. and C. Pouloupoulos (2020). "Drug Addicts Tattooing During Imprisonment." Εξαρτήσεις **35**: 11-26.
8. Chousidis, I., T. Chatzimitakos, et al. (2020). "Cannabinol in the spotlight: Toxicometabolomic study and behavioral analysis of zebrafish embryos exposed to the unknown cannabinoid." Chemosphere **252**: 126417.
9. Colomer-Pérez, N., E. Chover-Sierra, et al. (2020). "Alcohol and Drug Use in European University Health Science Students: Relationship with Self-Care Ability." Int J Environ Res Public Health. **16**(24).
10. Des Jarlais, D., V. Sypsa, et al. (2020). "HIV Outbreaks Among People Who Inject Drugs in Europe, North America, and Israel." Lancet HIV **7**(6): 434-442.
11. Evangelou, E., S. Hideaki, et al. (2021). "Alcohol consumption in the general population is associated with structural changes in multiple organ systems." Elife **10**: e65325.
12. Farhoudian, A., A. Baldacchino, et al. (2020). "COVID-19 and Substance Use Disorders: Recommendations to a Comprehensive Healthcare Response. An International Society of Addiction Medicine Practice and Policy Interest Group Position Paper." Basic Clin Neurosci. **11**(2): 133-150.
13. Farhoudian, A., S. Radfar, et al. (2021). "A Global Survey on Changes in the Supply, Price, and Use of Illicit Drugs and Alcohol, and Related Complications During the 2020 COVID-19 Pandemic." Front Psychiatry **12**: 646206
14. Fish, S., F. Christidi, et al. (2021). "Interaction of schizophrenia and chronic cannabis use on reward anticipation sensitivity." NPJ Schizophr **7**(1): 33.

15. Flountzi, E., A. G Lim, et al. (2022). "Modeling the impact of interventions during an outbreak of HIV infection among people who inject drugs in 2012-2013 in Athens, Greece." Drug Alcohol Depend **234**(109396).
16. Fragou, D., M. Chao, et al. (2021). "Global DNA methylation levels in white blood cells of patients with chronic heroin use disorder. A prospective study." Toxicol Rep **8**: 337-342.
17. Gountas, I., G. Nikolopoulos, et al. (2021). "Could the 2010 HIV outbreak in Athens, Greece have been prevented? A mathematical modeling study." PLoS One **16**(10): e0258267.
18. Hadjikou, A., I. Pavlopoulou, et al. (2021). "Drug Injection-Related Norms and High-Risk Behaviors of People Who Inject Drugs in Athens, Greece." AIDS Res Hum Retroviruses **37**(2): 130-138.
19. Hatzakis, A. and M. Malliori (2020). "Securing sustainable funding for viral hepatitis elimination plans." Liver Int. **40**(2): 260-270.
20. Houghton, B., A. Bailey, et al. (2021). "Perspectives of Drug Treatment and Mental Health Professionals Towards Treatment Provision for Substance Use Disorders with Co-Existing Mental Health Problems in England." Drug Science, Policy and Law.
21. Houghton, B., C. Kouimtsidis, et al. (2021). "Can Intranasal Oxytocin Reduce Craving in Automated Addictive Behaviors? A Systematic Review." British Journal of Pharmacology.
22. Kollias, K., L. Xenaki, et al. (2022). "Tobacco and Alcohol and Cannabis Experience Questionnaires. Greek translation and test-retest reliability." Psychiatriki.
23. Kouimtsidis, C., B. Houghton, et al. (2021). "A Feasibility Trial of an Intervention in Alcohol Dependence for Structured Preparation before Detoxification versus usual care: The SPADe trial results. Pilot Feasibility Studies."
24. Kouimtsidis, C., B. Pauly, et al. (2021). "COVID-19 Social Restrictions: An Opportunity to Re-visit the Concept of Harm Reduction in the Treatment of Alcohol Dependence. A Position Paper."
25. Kovatsi, L. and K. Nikolaou (2020). "Opioids and the hormone oxytocin." Vitam Horm. **111**: 195-225.
26. Lardou, I., I. Chatzipapas, et al. (2021). "Fertility awareness and intentions among young adults in Greece." Ups J Med Sci **126**.
27. Makri, R., M. Katsoulis, et al. (2022). "Prevalence of Overweight and Obesity and Associated Diet-Related Behaviours and Habits in a Representative Sample of Adolescents in Greece." Children (Basel) **9**(1): 119.
28. Mellos, E. and T. Paparrigopoulos (2022). "Substance use during the COVID-19 pandemic: What is really happening?" Psychiatriki **33**(1): 17-20.
29. Navarro-Martínez, R., E. Chover-Sierra, et al. (2020). "Sleep quality and its association with substance abuse among university students." Clin Neurol Neurosurg. **188**: 105591.
30. Orfanidis, A., H. Gika, et al. (2020). "A UHPLC-MS-MS Method for the Determination of 84 Drugs of Abuse and Pharmaceuticals in Blood." J Anal Toxicol. **In press**.
31. Paleologou, A., H. Lazaratou, et al. (2021). "Gambling in adolescents during the financial crisis in Greece." Psychiatriki **32**(1): 34-42.

32. Panagiotidis, P., K. Rantis, et al. (2020). "Changes in Alcohol Use Habits in the General Population, during the COVID-19 Lockdown in Greece." Alcohol Alcohol. **1-3**.
33. Patsika, E. and M. Malliori (2021). "Artists and psychoactive substances use." Psychiatriki **32**(1): 75-78.
34. Pavlopoulou, I., S. Dikaloti, et al. (2020). "High-risk behaviors and their association with awareness of HIV status among participants of a large-scale prevention intervention in Athens, Greece." BMC Public Health. **20**(1): 105.
35. Radfar, S., A. Farhoudian, et al. (2021). "Reorganization of Substance Use Treatment and Harm Reduction Services during the COVID-19 Pandemic: A Global Survey. ." Front Psychiatry.
36. Roussos, S., D. Paraskevis, et al. (2022). "Ongoing HIV transmission following a large outbreak among people who inject drugs in Athens, Greece (2014-20)." Addiction **117**(6): 1670-1682.
37. Skourlis, N., P. Massara, et al. (2021). "Long-Term Trends (1994-2011) and Predictors of Total Alcohol and Alcoholic Beverages Consumption: The EPIC Greece Cohort." Nutrients **13**(9): 307.
38. Sypsa, V., E. Flounzi, et al. (2021). "Food insecurity among people who inject drugs in Athens, Greece: a study in the context of ARISTOTLE programme." Public Health Nutr **5**: 813-818.
39. Thern, E., M. Ramstedt, et al. (2020). "Μακρόχρονη επίδραση της ανεργίας των νέων στην νοσηρότητα από το αλκοόλ." Εξαρτήσεις **34**: 79-92.
40. Touloumi, G., A. Karakosta, et al. (2020). "Design and Development of a Viral Hepatitis and HIV Infection Screening Program (Hprolipsis) for the General, Greek Roma, and Migrant Populations of Greece: Protocol for Three Cross-Sectional Health Examination Surveys." JMIR Res Protoc. **9**(1): e13578.
41. Tsirgoulas, A. (2022). The KETHEA PROMITHEAS TC in Greece Global Perspectives on Interventions in Forensic Therapeutic Communities A practitioner's Guide.
42. Tzortzi, A., M. Kapetanstrataki, et al. (2021). "Driving Behavior That Limits Concentration: A Nationwide Survey in Greece." Int J Environ Res Public Health **18**(8): 4104.
43. Wiessing, L., E. Kalamara, et al. (2021). "Univariable associations between a history of incarceration and HIV and HCV prevalence among people who inject drugs across 17 countries in Europe 2006 to 2020 - is the precautionary principle applicable?" Euro Surveill **49**: 2002093.

ΣΕ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

1. ΑΡΓΩ (2021). Ετήσιος Απολογισμός έτους Προγράμματος Θεραπείας Εξαρτημένων Ατόμων ΠΕΘΕΑ ΑΡΓΩ.
2. Αναγνώστου, Ο., Κ. Μίχα, et al. (2021). Επικαιροποίηση του καταρράκτη φροντίδας χρόνιας ηπατίτιδας C (ΧΗC) στα εξαρτημένα άτομα που βρίσκονται στα προγράμματα υποκατάστασης του ΟΚΑΝΑ κατά το έτος 2021. 9η Πανελλήνια Συνάντηση AIDS & Ηπατίτιδες 2020. Αθήνα, 23-25 Σεπτεμβρίου 2021.

3. Βασιλείου, Χ., Γεωργάκας, Π., Γκιουζέπας, Σ., Κωτσάκης, Δ., Μπαλάσης, Α., Μπάρμπα, Α., Παπαγεωργίου, Κ., Χατζούδη, Θ. (2020). "Αναζητώντας μια Σύγχρονη Πρόταση για την Απεξάρτηση". «ΑΡΓΩ» Πρόγραμμα Εναλλακτικής Θεραπείας Εξαρτημένων Ατόμων.
4. Γκιουζέπας, Σ. (2021). Η επίδραση της πανδημίας του Covid-19 στην καθημερινότητα ενός ανοικτού προγράμματος απεξάρτησης. Θεραπεία των εξαρτήσεων: Προκλήσεις λόγω της COVID-19. Νομική Σχολή του ΑΠΘ - Τμήμα Νομικής του Πανεπιστημίου Λευκωσίας – ΚΕΘΕΑ.
5. Γκούντας, Η., Ο. Αναγνώστου, et al. (2021). Μελέτη των μακροχρόνιων επιδημιολογικών και οικονομικών ωφελιών παρέμβασης μικροεξάλειψης ηπατίτιδας C, στα προγράμματα υποκατάστασης του ΟΚΑΝΑ. 9η Πανελλήνια Συνάντηση AIDS & Ηπατίτιδες 2020. Αθήνα, 23-25 Σεπτεμβρίου 2021.
6. Ζάχαρη, Ε. (2021). Διαχείριση τοξίκωσης και απόσυρσης από ναρκωτικές ουσίες σε Τ.Ε.Π. 8ο Φαρμακολογικό Συνέδριο, Αθήνα, 26-28 Νοεμβρίου 2021, Ελληνική Ψυχιατρική Εταιρεία.
7. Ζαχαρτζή, Ν. and Ρ. Αρμάος (2021). "Οι εμπειρίες των φυλακισμένων μελών στην αυτόνομη θεραπευτική κοινότητα ΚΕΘΕΑ ΠΡΟΜΗΘΕΑΣ και στη θεραπευτική κοινότητα Ημερήσιας Φροντίδας ΚΕΘΕΑ ΕΝ ΔΡΑΣΕΙ." Εξαρτήσεις 36: 13-35.
8. Ίσαρη, Α., Α. Δρυμούση, et al. (2021). Πρωτόκολλο θεραπείας για την εξάλειψη της HCV-Έγκαιρη διάγνωση συλλοιμώξεων HIV/HCV στον πληθυσμό των ΧΕΝ. 9η Πανελλήνια Συνάντηση AIDS & Ηπατίτιδες 2020. Αθήνα, 23-25 Σεπτεμβρίου 2021, Επιστημονική Εταιρεία Επιδημιολογίας, Βιοστατιστικής & Προληπτικής Ιατρικής.
9. Καγγελάρη, Ρ. (2021). Ο Τοξικομανής και ο Νόμος. Αθήνα, ΕΚΚΡΕΜΕΣ.
10. Λάμπρου, Α. and Χ. Πουλόπουλος (2021). "Το μεταβατικό σχολείο της θεραπευτικής κοινότητας διαμονής ΚΕΘΕΑ ΕΞΟΔΟΣ ως ετεροτοπικός χώρος εκπαίδευσης ατόμων που έκαναν κατάχρηση ουσιών." Εξαρτήσεις 36: 37-56.
11. Λιάπης, Χ. (2020). "Χρήση ουσιών σε άστεγες εγκυμονούσες, εν μέσω Covid-19." Εξαρτήσεις 35: 98-109.
12. Μακρή, Κ. (2021). Η συμβολή της τέχνης στην απεξάρτηση γυναικών. 29ο Πανελλήνιο Συνέδριο Ψυχιατρικής, Διαδικτυακή Διεξαγωγή, 10-13 Ιουνίου 2021, Ελληνική Ψυχιατρική Εταιρεία.
13. Μηλιώτη, Ε. (2020). Διερεύνηση Παραγόντων που επηρεάζουν την ποιότητα ζωής μελών θεραπευτικού προγράμματος υποκατάστασης οπιοειδών με βουπρενορφίνη. Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης, Τμήμα Ιατρικής. Αλεξανδρούπολη.
14. Νανούρη, Α. (2021). Κοκαΐνη και άλλες ψυχοδιεγερτικές ουσίες, εξάρτηση, θεραπευτικές προκλήσεις. 8ο Ψυχοφαρμακολογικό Συνέδριο, Αθήνα, 26-28 Νοεμβρίου 2021, Ελληνική Ψυχιατρική Εταιρεία.
15. Παραστατίδου, Α., Κ. Βασιλόγλου, et al. (2021). "Συμβουλευτικό Κέντρο και Μονάδα Οικογενειακής Υποστήριξης Μυτιλήνης - ΚΕΘΕΑ: Ένα πρόγραμμα δευτερογενούς πρόληψης και έγκαιρης παρέμβασης για την αντιμετώπιση της χρήσης ουσιών σε ασυνόδευτους ανήλικους πρόσφυγες στη Λέσβο." Εξαρτήσεις 36: 79-84.
16. Πέππας, Ε. (2021). Υπάρχει ανάγκη λειτουργίας ειδικών προγραμμάτων απεξάρτησης για γυναίκες: Η εμπειρία της Μονάδας Απεξάρτησης 18 Άνω, ΨΝΑ. 29ο Πανελλήνιο Συνέδριο Ψυχιατρικής, Διαδικτυακή Διεξαγωγή, 10-13 Ιουνίου 2021, Ελληνική Ψυχιατρική Εταιρεία.

17. Πετράκη, Μ. (2021). «Η επίδραση του Covid-19 στην ψυχική υγεία χρηστών ψυχοδραστικών ουσιών που απευθύνονται στον Συμβουλευτικό Σταθμό Απεξάρτησης 18 ΑΝΩ του ΨΝΑ Ιατρική Σχολή, ΕΚΠΑ, Αθήνα.
18. Πούλιος, Α., Σ. Τριανταφυλλίδου, et al. (2021). Διαφοροποίηση του CHEMSEX από άλλες μορφές σεξουαλικοποιημένης χρήσης ουσιών: Παράγοντες σεξουαλικής και ψυχοκοινωνικής υγείας. 9η Πανελλήνια Συνάντηση AIDS & Ηπατίτιδες 2020. Αθήνα, 23-25 Σεπτεμβρίου 2021, Επιστημονική Εταιρεία Επιδημιολογίας, Βιοστατιστικής & Προληπτικής Ιατρικής.
19. Ρούσσος, Σ., Ο. Αναγνώστου, et al. (2021). Αξιολόγηση του αντικτύπου της πανδημίας COVID-10 σε ευάλωτες κοινωνικές ομάδες στην Αθήνα. 9η Πανελλήνια Συνάντηση AIDS & Ηπατίτιδες 2020. Αθήνα, 23-25 Σεπτεμβρίου 2021, Επιστημονική Εταιρεία Επιδημιολογίας, Βιοστατιστικής & Προληπτικής Ιατρικής.
20. Ρούσσος, Β. Μ. and Ν. Χαρίλα (2020). "Η επίδραση των πρώιμων δυσλειτουργικών σχημάτων και της ιδιοσυγκρασίας στον εθισμό στο διαδίκτυο σε νεαρούς ενήλικες." Εξαρτήσεις 34: 49-63.
21. Σμυρνάκη, Μ. and Η. Κουρκουτάς (2020). "Επιθετική ή και παραβατική συμπεριφορά μαθητών Δημοτικού σχολείου: Οι αντιλήψεις των εκπαιδευτικών για την αιτιολογία και τη διαχείρισή τους." Εξαρτήσεις 1(34): 10-28.
22. Σύψα, Β., Σ. Ρούσσος, et al. (2021). Καταρράκτης φροντίδας ηπατίτιδας C σε χρήστες ενδοφλέβιων ναρκωτικών στην Θεσσαλονίκη: Πρόγραμμα ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ. 9η Πανελλήνια Συνάντηση AIDS & Ηπατίτιδες 2020. Αθήνα, 23-25 Σεπτεμβρίου 2021.
23. Σύψα, Β., Σ. Ρούσσος, et al. (2021). Εκτίμηση του επιπολασμού και της επίπτωσης HIV σε χρήστες ενδοφλέβιων ναρκωτικών στην Θεσσαλονίκη - Πρόγραμμα ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ. 9η Πανελλήνια Συνάντηση AIDS & Ηπατίτιδες 2020. Αθήνα, 23-25 Σεπτεμβρίου 2021.
24. Σφακιανάκης, Ν. and Κ. Φίστα (2021). Μετασχηματισμοί της ταυτότητας μέσα από τον λόγο των πρώην εξαρτημένων: Μια Θεματική Ανάλυση. 8ο Ψυχοφαρμακολογικό Συνέδριο της Ελληνικής Ψυχιατρικής Εταιρείας, Αθήνα, 26-28 Νοεμβρίου, 2021, Ελληνική Ψυχιατρική Εταιρεία.
25. Σωκράτους, Σ., Μ. Μπουζίκα, et al. (2021). Medical cannabis attitudes, beliefs and knowledge among nurses and midwives in Cyprus. 8ο Ψυχοφαρμακολογικό Συνέδριο, Αθήνα, 26-28 Νοεμβρίου 2021.
26. Τζιάρας, Κ. (2021). "Η εξάρτηση από ψυχοτρόπες ουσίες ως ιστορικό φαινόμενο. Το παράδειγμα του ελληνικού μεσοπολέμου. Στοιχεία για την διαθεσιμότητα, την προσφορά και τα δίκτυα του εμπορίου." Εξαρτήσεις 36: 85-97.
27. Τσιρογιάννη, Ε., Π. Αγοραστού, et al. (2021). Ρυθμός επαναλοίμωξης σε χρήστες ενέσιμων ναρκωτικών (XEN), που υποτροπίασαν στη χρήση ουσιών μετά από επιτυχή ANTI-HCV θεραπεία. Δεδομένα από εξειδικευμένο ηπατολογικό κέντρο στην Θεσσαλονίκη. 9η Πανελλήνια Συνάντηση AIDS & Ηπατίτιδες 2020. Αθήνα, 23-25 Σεπτεμβρίου 2021, Επιστημονική Εταιρεία Επιδημιολογίας, Βιοστατιστικής & Προληπτικής Ιατρικής.
28. Τσιρογιάννη, Ε., Σ. Ρούσσος, et al. (2021). Επίδραση των μέτρων κοινωνικής αποστασιοποίησης στην διάρκεια της πανδημίας Covid-19, σε χρήστες ενέσιμων ναρκωτικών στην Θεσσαλονίκη. 9η Πανελλήνια Συνάντηση AIDS & Ηπατίτιδες 2020. Αθήνα, 23-25 Σεπτεμβρίου 2021.
29. Τσιρογιάννη, Ε., Χ. Φωτακίδου, et al. (2021). Μικροεξάλειψη της ηπατίτιδας C στη ΜΟΘΕ ΟΚΑΝΑ Αγίου Παύλου Θεσσαλονίκης. 9η Πανελλήνια Συνάντηση AIDS & Ηπατίτιδες 2020. Αθήνα, 23-25 Σεπτεμβρίου 2021, Επιστημονική Εταιρεία Επιδημιολογίας, Βιοστατιστικής & Προληπτικής Ιατρικής.

30. Τσιρογιάννη, Ε., Χ. Φωτακίδου, et al. (2021). Αύξηση του επιπολασμού της HIV λοίμωξης σε δύο ΜΟΘΕ ΟΚΑΝΑ Θεσσαλονίκης κατά την περίοδο Covid. 9η Πανελλήνια Συνάντηση AIDS & Ηπατίτιδες 2020. Αθήνα, 23-25 Σεπτεμβρίου 2021, Επιστημονική Εταιρεία Επιδημιολογίας, Βιοστατιστικής & Προληπτικής Ιατρικής.
31. Τσιρογιάννη, Ε., Μ. Χατζηδήμου, et al. (2021). Μικροεξάλειψη της ηπατίτιδας C στη Δ' ΜΟΘΕ ΟΣΕ-Λιμάνι ΟΚΑΝΑ Θεσσαλονίκης. 9η Πανελλήνια Συνάντηση AIDS & Ηπατίτιδες 2020. Αθήνα, 23-25 Σεπτεμβρίου 2021, Επιστημονική Εταιρεία Επιδημιολογίας, Βιοστατιστικής & Προληπτικής Ιατρικής.
32. Χρηστίδη, Σ. (2021). Η σημασία της λειτουργίας μιας μονάδας σωματικής αποτοξίνωσης ως πρώτο βήμα για τη θεραπεία της εξάρτησης. 8ο Ψυχοφαρμακολογικό Συνέδριο, Αθήνα, 26-28 Νοεμβρίου 2021, Ελληνική Ψυχιατρική Εταιρεία.
33. Χρηστίδη, Σ. (2021). Χρήση εξαρτησιογόνων ουσιών και γυναίκα, ποιοί παράγοντες συμβάλλουν στην εγκαθίδρυση μιας δύσκολης και γεμάτη προκλήσεις σχέση. 29ο Πανελλήνιο Συνέδριο Ψυχιατρικής, Διαδικτυακή Διεξαγωγή, 10-13 Ιουνίου 2021, Ελληνική Ψυχιατρική Εταιρεία.

ΠΡΟΣΦΑΤΑ ΣΥΝΕΔΡΙΑ

1. 9η Πανελλήνια Συνάντηση «AIDS, Ηπατίτιδες & Αναδυόμενα Νοσήματα – Πρόληψη – Διάγνωση – Θεραπεία, Αθήνα, 23-25 Σεπτεμβρίου 2021, Επιστημονική Εταιρεία Επιδημιολογίας, Βιοστατιστικής & Προληπτικής Ιατρικής.
2. 10η Πανελλήνια Συνάντηση «AIDS, Ηπατίτιδες & Αναδυόμενα Νοσήματα – Πρόληψη – Διάγνωση – Θεραπεία, Αθήνα, 22-24 Σεπτεμβρίου 2022, Επιστημονική Εταιρεία Επιδημιολογίας, Βιοστατιστικής & Προληπτικής Ιατρικής.
3. 13η Πανελλήνια Συνάντηση Φορέων Πρόληψης της Εξάρτησης. «Η Πρόληψη Απο-Τιμά και Αξιο-Ποιεί όσα φέρνει η Ζωή» Κέρκυρα, 28 Σεπτεμβρίου – 01 Οκτωβρίου 2022, Πανελλήνιο Δίκτυο Φορέων Πρόληψης της Εξάρτησης & Κέντρο Πρόληψης των Εξαρτήσεων και Προαγωγής της Ψυχοκοινωνικής Υγείας Π.Ε. Κέρκυρας ΔΗ.ΜΟ.Π. «ΝΙΚΟΣ ΜΩΡΟΣ».

Περιεχόμενα

Εισαγωγή /σελ. 1

Ενότητα Α: ΑΛΚΟΟΛ /σελ. 4

Ενότητα Β: ΝΑΡΚΩΤΙΚΑ /σελ. 11

Επιδημιολογία /σελ. 11

Θεραπεία /σελ. 17

Μελέτες – Παράγοντες χρήσης /σελ. 24

Μολυσματικές και άλλες ασθένειες /σελ. 31

Πρόληψη /σελ. 36

Συννοσηρότητα /σελ. 37

Ψυχοκοινωνικές Προεκτάσεις /σελ. 38

Παράρτημα / σελ. 44